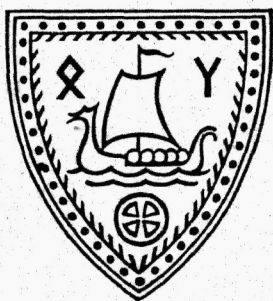

ÅRSBOK
OCH
KALENDER

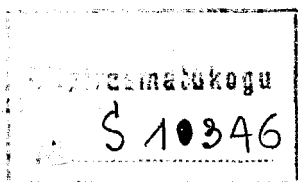
1943

ESTLANDSSVENSKA
ODALVÄRN E T

ÅRSBOK
OCH
KALENDER

1943

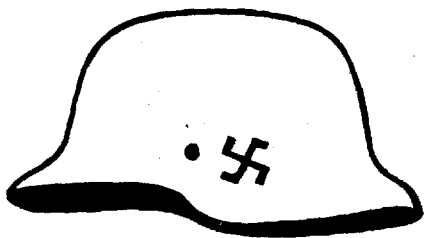

~~Sf 24174~~

ESTLANDSSVENSKA
ODALVÄRNEN

Sammanställd av A. Stahl

„Revaler Zeitung“ 1942

„Vieh stirbt, Sippen sterben —
auch Du wirst sterben —
eins weiss ich nimmer stirbt:
des Toten Tatenruhm.“

Edda, Havamal.

„Fä dör, fränder dö —
själv dör du ock —
ett vet jag, som aldrig dör:
det är domen över död man.“

Eddan, Havamal.

Våra döda till ära!
Våra befriare till tack!
Vårt folk till begrundan!

Odalvärnets marsch

Musik: HJALMAR PÖHL

Ja, Dig vill vi vär-na vår fä-der-ne-jord, vårt hem

och vår bygd och vår ö och vår fjord-. Smid va-pen i tan-ke,

smid va-pen av järn och stå som det nor-dis-ka o - dal-värn!

Mot storm ifrån havet vi mången gång stod,
men stormen från Östern har vågor av blod.
Smid vapen i tanke, smid vapen av järn
och stå som det nordiska Odalvärn!

Mot ofredens makter germanerna står,
till kamp för vår frihet nu härropet går.
Smid vapen i tanke, smid vapen av järn
och stå som det nordiska Odalvärn!

Så sluter vi ledet i kamp för vår sak,
och så går det fram till en ljusare dag.
Smid vapen i tanke, smid vapen av järn
och stå som det nordiska Odalvärn!

DR LIENHARD.

(Skriven under vaken på Wörmsö kyrkbacke
den 10 september 1941 till mina frivilliga.)

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

1	Fredag	Nyårsdagen.
2	Lördag	

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

	Sönd. efter Nyår.	
3	Söndag	
4	Måndag	
5	Tisdag	
6	Onsdag ●	Trettondedagen.
7	Torsdag	
8	Fredag	
9	Lördag	

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

10	1 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
11	Måndag	
12	Tisdag	
13	Onsdag ☾	
14	Torsdag	
15	Fredag	
16	Lördag	

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

17	2 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
18	Måndag	1871 Det andra kejsardömet grundlägges.
19	Tisdag	
20	Onsdag	
21	Torsdag 	
22	Fredag	1930 Hans Pöhl död.
23	Lördag	

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

24	3 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
25	Måndag	
26	Tisdag	
27	Onsdag	
28	Torsdag	
29	Fredag ☉	
30	Lördag	1933 Det tredje Riket grundlägges.

Januari

Nyårsmånad

31 dagar

Hartung

31	4 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
1	Måndag	Februari
2	Tisdag	Koinmissa.
3	Onsdag	
4	Torsdag	
5	Fredag ●	
6	Lördag	

Februari

Koinmissmånad

28 dagar

Hornung

7	5 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
8	Måndag	
9	Tisdag	
10	Onsdag	
11	Torsdag	
12	Fredag 	
13	Lördag	

Februari

Koinmissmånad

28 dagar

Hornung

14	6 Sönd. efter Trettondedag. Söndag	
15	Måndag	
16	Tisdag	
17	Onsdag	Fastenatt.
18	Torsdag	
19	Fredag	
20	Lördag 	

Februari

Koinmissmånad

28 dagar

Hornung

21	Sönd. Septuagesima. Söndag	
22	Måndag	
23	Tisdag	1930 Den tyska frihetskämpen Horst Wessel död.
24	Onsdag	1920 Adolf Hitler kungör det Nationalsocialistiska Tyska Arbetarpartiets program.
25	Torsdag	
26	Fredag	Askonsdag.
27	Lördag ☉	

Februari

Koinmissmånad

28 dagar

Hornung

	Sönd. Sexagesima	
28	Söndag	
1	Måndag	1935 Saar-området återförenas med Tyska riket. Mars
2	Tisdag	
3	Onsdag	
4	Torsdag	
5	Fredag	
6	Lördag ●	

Mars

Mattsmånad

31 dagar

Lenzing

	Fastlagssönd.	
7	Söndag	
8	Måndag	
9	Tisdag	
10	Onsdag	
11	Torsdag	
12	Fredag	
13	Lördag 	1938 Österrike återförenas med Tyska riket.

Mars

Mattsmånad

31 dagar

Lenzing

	1 Sönd. i Fastan.	
14	Söndag	
15	Måndag	
16	Tisdag	Hjältarnas dag.
17	Onsdag	
18	Torsdag	
19	Fredag	
20	Lördag	

Mars

31 dagar

Lenzing

Mattsmånad

	2 Sönd. i Fastan.	Vårdagjämning.
21	Söndag 	
22	Måndag	1939 Rhenlandet återförenas med Tyska riket. 1919 Sv. Folkförbundets kongress i Hapsal.
23	Tisdag	
24	Onsdag	
25	Torsdag	Jungfru Marie bebådelsedag.
26	Fredag	
27	Lördag	

Mars

Mattsmånad

31 dagar

Lenzing

	3 Sönd. i Fastan.	
28	Söndag	
29	Måndag ☾	
30	Tisdag	
31	Onsdag	
1	Torsdag	April
2	Fredag	
3	Lördag	

April

30 dagar

Sant-Irjasmånad

Ostermond

	Midfastosönd.	
4	Söndag ●	
5	Måndag	
6	Tisdag	
7	Onsdag	
8	Torsdag	
9	Fredag	
10	Lördag	

April

Sant-Irjasmånad

30 dagar

Ostermond

	5 Sönd. i Fastan.	
11	Söndag	
12	Måndag 	
13	Tisdag	
14	Onsdag	
15	Torsdag	
16	Fredag	
17	Lördag	

April

Sant-Irjasmånad

30 dagar

Ostermond

	Palmsöndagen	
18	Söndag	
19	Måndag	
20	Tisdag 	1889 Adolf Hitler född.
21	Onsdag	
22	Torsdag	
23	Fredag	Långfredagen.
24	Lördag	

April

30 dagar

Sant-Irjasmånad

Ostermond

		Påskdagen.
25	Söndag	
26	Måndag	Annandag Påsk.
27	Tisdag ☾	
28	Onsdag	
29	Torsdag	
30	Fredag	
1	Lördag	Valbarniss. Nationell helgdag. M a j

Maj

31 dagar

Valbarnsmånad

Maimond

	1 Sönd. efter Påsk.	
2	Söndag	
3	Måndag	
4	Tisdag ●	
5	Onsdag	
6	Torsdag	
7	Fredag	
8	Lördag	

Maj

31 dagar

Valbarnsmånad

Maimond

	2 Sönd. efter Påsk.	
9	Söndag	
10	Måndag	
11	Tisdag	
12	Onsdag ☾	
13	Torsdag	
14	Fredag	
15	Lördag	

Maj

Valbamissmånad

31 dagar

Maimond

	3 Sönd. efter Påsk.	
16	Söndag	
17	Måndag	
18	Tisdag	Mors dag.
19	Onsdag 	
20	Torsdag	
21	Fredag	
22	Lördag	

Maj

31 dagar

Maimond

Valbamißsmånad

	4 Sönd. efter Påsk.	
23	Söndag	
24	Måndag	
25	Tisdag	
26	Onsdag ☾	
27	Torsdag	
28	Fredag	
29	Lördag	

Maj

31 dagar

Maimond

Valbamißsmånad

	Bönsöndagen.	
30	Söndag	
31	Måndag	
1	Tisdag	Juni
2	Onsdag ●	
3	Torsdag	Kristi himmelfärd.
4	Fredag	
5	Lördag	

Juni

Midsommarmånad

30 dagar

Brachet

6 Sönd. efter Påsk.		
6	Söndag	
7	Måndag	
8	Tisdag	
9	Onsdag	
10	Torsdag	
11	Fredag ☾	
12	Lördag	

Juni

Midsommarmånad

30 dagar

Brachet

	Pingstdagen.	Pingstdagen.
13	Söndag	
14	Måndag	Annandag Pingst.
15	Tisdag	
16	Onsdag	1858 Gustav V född.
17	Torsdag	
18	Fredag 	
19	Lördag	

Juni

30 dagar

Midsommarmånad

Brachet

20	Heliga Trefaldighets dag. Söndag	
21	Måndag	Sommarsolståndet.
22	Tisdag	
23	Onsdag	
24	Torsdag €	Midsommardagen.
25	Fredag	
26	Lördag	1942 Estlandssvenska Odalvärnets ting samlas för första gången i Hapsal.

Juni

Midsommarmånad

30 dagar

Brachet

	1 Sönd. efter Tref.	
27	Söndag	
28	Måndag	
29	Tisdag	
30	Onsdag	
1	Torsdag	Juli
2	Fredag ●	
3	Lördag	

Juli

31 dagar

Hömanad

Heuert

	2 Sönd. efter Tref.	
4	Söndag	
5	Måndag	
6	Tisdag	
7	Onsdag	
8	Torsdag	
9	Fredag	
10	Lördag	

Juli

31 dagar

Hömanad

Heuert

	3 Sönd. efter Tref.	
11	Söndag	
12	Måndag	
13	Tisdag	
14	Onsdag	
15	Torsdag	
16	Fredag	
17	Lördag 	

Juli

Hörmånad

31 dagar

Heuert

	4 Sönd. efter Tref.	
18	Söndag	
19	Måndag	
20	Tisdag	
21	Onsdag	
22	Torsdag	
23	Fredag	
24	Lördag ☾	

Juli

31 dagar

Hömanad

Heuert

	5 Sönd. efter Tref.	Joksmiss.
25	Söndag	
26	Måndag	
27	Tisdag	
28	Onsdag	
29	Torsdag	Olasmiss.
30	Fredag	
31	Lördag	

Augusti

Skördemånad

31 dagar

Ernting

	6 Sönd. efter Tref.	
1	Söndag ●	
2	Måndag	
3	Tisdag	
4	Onsdag	
5	Torsdag	
6	Fredag	
7	Lördag	

Augusti

Skördemånad

31 dagar

Ernting

	7 Sönd. efter Tref.	
8	Söndag	
9	Måndag ☾	
10	Tisdag	Larsmiss.
11	Onsdag	
12	Torsdag	
13	Fredag	
14	Lördag	

Augusti

Skördemånad

31 dagar

Ernting

	8 Sönd. efter Tref.	
15	Söndag 	
16	Måndag	
17	Tisdag	
18	Onsdag	
19	Torsdag	
20	Fredag	
21	Lördag	

Augusti

Skördemånad

31 dagar

Ernting

	9 Sönd. efter Tref.	
22	Söndag ☾	
23	Måndag	
24	Tisdag	Bärtmiss
25	Onsdag	
26	Torsdag	
27	Fredag	
28	Lördag	1941 Reval befrias av tyska trupper.

Augusti

Skördemånad

31 dagar

Ernting

	10 Sönd. efter Tref.	
29	Söndag	
30	Måndag ●	
31	Tisdag	
1	Onsdag	1939 Det andra världskriget utbryter. Den tyska staden Danzig återförenas med S e p t e m b e r Tyska riket.
2	Torsdag	
3	Fredag	England och Frankrike förklara Tyskland krig.
4	Lördag	

September

Mickjalsmånad

30 dagar

Scheiding

	11 Sönd. efter Tref.	
5	Söndag	
6	Måndag	
7	Tisdag 	
8	Onsdag	
9	Torsdag	1941 Tyska trupper landstiga på Vormsö.
10	Fredag	
11	Lördag	

September

Mickjalsmånad

30 dagar

Scheiding

	12 Sönd. efter Tref.	
12	Söndag	
13	Måndag	1941 Bolsjevikerna fördrivna från Wormsö.
14	Tisdag	1942 Estlandssvenska tinget samlas för andra gången i Hapsal.
15	Onsdag	
16	Torsdag	
17	Fredag	
18	Lördag	

September

Mickjalsmånad

30 dagar

Scheiding

	13 Sönd. efter Tref.	
19	Söndag	
20	Måndag	
21	Tisdag ☾	1941 De på Wormsö stupade tyska hjältarnas stoft vigas till griftero.
22	Onsdag	
23	Torsdag	Höstdagjämning.
24	Fredag	
25	Lördag	

September

Mickjalsmånad

30 dagar

Scheiding

	14 Sönd. efter Tref.	
26	Söndag	
27	Måndag	
28	Tisdag	
29	Onsdag ●	Mickjalsdagen.
30	Torsdag	
1	Fredag	1938 Sudettyska området befrias. O k t o b e r
2	Lördag	

Oktober

Slaktmånad

31 dagar

Weinmond

	15 Sönd. efter Tref.	
3	Söndag	
4	Måndag	
5	Tisdag	
6	Onsdag ③	
7	Torsdag	
8	Fredag	
9	Lördag	

Oktober

Slaktmånad

31 dagar

Weinmond

	16 Sönd. efter Tref.	
10	Söndag	
11	Måndag	
12	Tisdag	
13	Onsdag 	
14	Torsdag	
15	Fredag	
16	Lördag	

Oktober

Slaktmånad

31 dagar

Weinmond

	17 Sönd. efter Tref.	
17	Söndag	
18	Måndag	
19	Tisdag	
20	Onsdag	1700 slaget vid Narva.
21	Torsdag	
22	Fredag	
23	Lördag	

Oktober

Slaktmånad

31 dagar

Weinmond

	18 Sönd. efter Tref.	
24	Söndag	
25	Måndag	
26	Tisdag	
27	Onsdag	
28	Torsdag	
29	Fredag	1942 Estlandssvenska frivilliga avresa till Tyskland från Reval.
30	Lördag	

Oktober

Slaktmånad

31 dagar

Weinmond

31	19 Sönd. efter Tref. Söndag	Reformationsdagen.
1	Måndag	Helgamiss. November
2	Tisdag	
3	Onsdag	
4	Torsdag	
5	Fredag 	
6	Lördag	1632 Gustaf II Adolf död.

November

Martinsmånad

30 dagar

Nebelung

	20 Sönd. efter Tref.	
7	Söndag	
8	Måndag	
9	Tisdag	1923 Marschen till Feldherrnhalle. — För nationalsocialistiska rörelsen fallnas åminnelse­dag.
10	Onsdag	
11	Torsdag	
12	Fredag 	
13	Lördag	

November

Martinsmånad

30 dagar

Nebelung

	21 Sönd. efter Tref.	
14	Söndag	
15	Måndag	
16	Tisdag	
17	Onsdag	
18	Torsdag	
19	Fredag ☾	
20	Lördag	

November

Martinsmånad

30 dagar

Nebelung

	Domssöndagen.	
21	Söndag	
22	Måndag	
23	Tisdag	
24	Onsdag	
25	Torsdag	
26	Fredag	
27	Lördag ●	

November

Martinsmånad

30 dagar

Nebelung

	1 Sönd. i Advent.	
28	Söndag	
29	Måndag	
30	Tisdag	
1	Onsdag	December
2	Torsdag	
3	Fredag	
4	Lördag 	

December

Julmånad

31 dagar

Julmond

	2 Sönd. i Advent.	
5	Söndag	
6	Måndag	1917 Finland förklarar självständigt.
7	Tisdag	
8	Onsdag	
9	Torsdag	
10	Fredag	
11	Lördag 	

December

Julmånad

31 dagar

Julmond

	3 Sönd. i Advent.	
12	Söndag	
13	Måndag	Lucia.
14	Tisdag	
15	Onsdag	
16	Torsdag	
17	Fredag	
18	Lördag	

December

Julmånad

31 dagar

Julmond

	4 Sönd. i Advent.	
19	Söndag ☾	
20	Måndag	
21	Tisdag	Tomasmäss. Vintersolståndet.
22	Onsdag	
23	Torsdag	
24	Fredag	Julaftonsdagen.
25	Lördag	Juldagen.

December

Julmånad

31 dagar

Julmond

		Annandag Jul.
26	Söndag	
27	Måndag	
28	Tisdag	
29	Onsdag	
30	Torsdag	
31	Fredag	Sylvester.

Estlands- svenskarnas öden sedan den senaste svenska almanackan

Av skolföreståndaren
A. STAHL

Då den senaste almanackan för svenskarna i Estland utkom år 1939, stodo tunga moln på Europas himmel. Det tyska svärdet, höll redan då på med att hugga en öppning och ett utlopp för all den instängdhet och osundhet, som samlats i vår gamla världsdel alltsedan våldstraktatens undertecknande i Versailles år 1918.

Kampen för Europas framtid var alltså redan i full gång. Estlands folk, som till en början betraktade denna kamp på avstånd, påmindes dock snart om tillvaron av krafter, vilka lågo på lur i öster och väntade blott på rätta ögonblicket att kunna gripa sitt offer. Mänsklighetens fiende bolsjevismen grep nu Baltikum först i form av s. k. baser för att sedan alldeles på „frivillig“ väg ansluta alla de baltiska länderna till Sovjetunionen.

Estlandssvenskarna åsågo denna utveckling av händelserna med bestörtning och vämjelse, och till deras heder och försvar må här klart påpekas, att deras hållning alltigenom var bolsjevikfientlig och avvisande. Deras antal, som i själva verket i början sympatiserade med den nya ordningen, är så försvinnande litet, att det under inga omständigheter berättigar till att kasta skugga på folket såsom sådant, för vilket kommunismen eller bolsjevismen, vad namn den än må hava, är väsensfrämmande och negativ.

Såsom del av folkbeståndet i landet blevo svenskarna naturligtvis även delaktiga av alla „välsignelser“ den nya regimen medförde. Den indivi-

duella människan nedkämpades med yttersta brutalitet. Människor, som lärt sig att tänka och handla självständigt, skulle göras till massprodukt, oförmodna till förnuftigt, självständigt tänkande och handlande.

De, som på något sätt stucko av från massan, underkastades förföljelse och marterades med upprepade färder till nattliga förhör hos Tjekan. Livet hade förlorat sin mening, människovärdet var trampat i smutsen av stinkande rysstövlar. Rättsinniga män och kvinnor hade gjorts till ständigt jagade villebråd för att bryta deras moraliska motstånd och göra dem till viljelösa redskap för historiens mest avskyvärda förbrytarliga.

Så småningom dödades allt kulturellt och andligt liv. Vår enda lilla tidning, som vi med stor ömhet vårdat, måste upphöra att utkomma, då den inte kunde gå med på den nya maktens väg. Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner upplöstes, dess egendom konfiskerades, och de ledande krafterna deporterades till Sibirien. Kyrkorna stodo stängda, och prästerna flydde. Stor andlig nöd rådde. Människor, som tidigare råkats, ofta på gatan, och pratat om dagens händelser, gingo stumma och vågade knappast hälsa på varandra av fruktan för trakasserier och förföljelse.

De flesta svenska lärarna samt även personer, som mänskligt sett inte bort ha någonting otalt med bolsjevismen, släpades upprepade gånger till förhör och trakasserades även hemma på allt sätt. Ryssarna tycktes hysa ett alldeles särskilt intresse för sådana, som kunde tala deras språk. Dessa erhöilo det ena förslaget efter det andra om att bedriva spionage dels bland sina egna landsmän dels ock att vara behjälpliga med att frambefordra ryssarnas egna spioner t. ex. till grannländerna. Alla dylika förslag strandade ju naturligtvis, varpå „spionen“ i regel erhöil betänketid. Nästa gång ansattes han vanligtvis med samma förslag, som dock ibland kunde serveras i något modifierad form.

Det är klart, att dylika nattliga möten, oftast i skogen, voro mycket dramatiska, och då offren inte ville giva något bestämt löfte och dessutom hotades med en skarpladdad pistol, var nervsystemet ansträngt till bristningsgränsen.

Kommunisternas högsta önskan var att få människorna att angiva varandra för att sålunda ständigt öka de misstänkta antal samt att tillgången på material ej skulle sina i NKVD:s tortyrinrättningar. Men trots det att vi rätt grundligt lärde oss känna bolsjevismens metoder, veta vi tillika, att ännu många av dess djävulska påfund ej hunno genomföras på grund av att tiden var för kort.

På våren 1941 kommo envisa rykten i omlopp om en snart förestående sammandrabbning med Tyskland. Ryssarnas egen nervositet gällde som den bästa bekräftelsen därpå.

Natten till den 14 juni 1941 började jakten på intet ont anande människor, inte blott på män utan även på kvinnor och barn. De arresterades och fördes i gallerförsedda godsvagnar till „Paradiset“. Bland dessa befunno sig även ett tjugotal svenskar. Några kvinnor med sina barn, som insatts i fän-

gelse under avvaktan av transportlägenhet, befriades dock en månad senare. Detta var det första allmänt omfattande dråpslaget mot landets befolkning.

Den andra utrotningsaktionen började under föregiven mobilisation. Denna avsåg givetvis att förebygga oroligheter från befolkningens sida. Allt vapenfört manskap skulle deporteras till Ryssland. Av dessa „mobiliserade“ förmäktade de flesta ännu i Sibiriens ödemarker.

Av hittills outredd orsak skonades svenskbygden vid den första s. k. mobilisationen i början av juli 1941. Vid den tredje och sista hade läget utvecklats sig så långt, att man ansåg sig inte behöva efterkomma mobilisationsordern utan gömde sig i skogarna, där sådant blott var möjligt. När sedan de segerrika tyska trupperna närmade sig, utvecklade dessa „stigmän“ på sina håll en för ryssarna synnerligen farlig aktivitet.

Men hämningsdag grydde tidigare än bolsjevikerna anade. De flesta av Europas folk med Stor-Tyskland i spetsen stå nu i harnesk och fordra räkenskap för alla grymheter, som bolsjevismen utövat och ännu utövar. Inför denna samlade kraft skall jätten på lerfötter lossna i fogarna och sammanstörta. Sedan skall det fria Europa veta att slå vakt kring freden och ordningen, så att världen åtminstone inte inom överskådlig framtid behöver dränkas i samma elände som nu, och så att dess söner och döttrar skola vara i tillfälle att insätta sina krafter i den fredliga odlingens värv till båtnad för samtid och eftervärld. — Därtill önska vi de för rättvisan kämpande vapnen seger!

„Det är bättre att våga sitt tärningskast
än att tyna med slocknande låge.

Det är skönare lyss till en sträng, som brast
än att aldrig ha spänt en bäge.“

W. v. Heidenstam.

I omdaningstider

Av kontraktsprosten
HJALMAR PÖHL

Genom undertecknandet av tvångspakten mellan Sovjet-Unionen och Estland den 28 september 1939 kan man anse att Estland de facto förlorat sin självständighet. Pakten åberopade sig nog på fredsfördraget i Dorpat den 8 februari 1920 och skulle icke betyda någon inblandning i motpartens inre angelägenheter, men de estniska motprestationerna inom ramen av pakten i form av överlämnande av flott- och flygbaser på de strategiskt viktigaste punkterna tangerade på det starkaste Estlands suveränitet. Särskilt estlands-svenskarna, som tvingades att evakuera Stora och Lilla Rågö, Odinsholm och Nargö, drabbades mycket hårt av denna överenskommelse. Praktiken visade ju snart, att denna biståndspakt bara var ett diktat från Moskva, som efter den mäktigare partens gottfinnande kunde annulleras när som helst. Fast den skulle gälla i tio år, hölls den icke ens i tio månader. När de estniska delegaterna hade återvänt från Moskva, hade de fått med sig de heligaste försäkringar. Men det var ju bara illusoriska löften. Redan vid underhandlingarna i de blandade kommissionerna, som fingo i uppdrag att genomföra fördragen, förklarade man, att utgångspunkten icke var bokstaven utan ändamålsenligheten. På så sätt inkvarterades rysk militär på platser, som icke fixerats i överenskommelsen.

Efter fullständigt ogrundade beskyllningar och ultimatum till Estland i juni 1940 ockuperade den röda armén Estland den 17 juni 1940. Överallt, där den gick fram, betraktade den sig såsom erövrare. Häktningar och deportationer av motståndare till det nya systemet hörde till dagordningen. Flertalet av den förra estniska regeringens medlemmar likviderades omedelbart. Den

estniska nationalflaggan trampades under fötterna. De nya makthavarna förde sin skoningslösa kamp mot alla socialistiska och demokratiska element över hela linjen. Liksom på det politiska området genomfördes även sovjetiseringen av landets ekonomi helt efter Sovjetunionens mönster. Experiment, som gick ut på socialisering eller nationalisering av industrien, handeln, bankväsendet, följde det ena på det andra. Redan några månader efter sovjetiseringen rådde stor brist på olika slags varor i landet. Hänsynslösheten i dessa ansvarslösa experiment kom framför allt till uttryck i den myntreform, som genomfördes i slutet av november 1940. Tvångsvis fastställdes en växelkurs, som inte var annat än ett bittert hån mot det estniska myntets motvärde. I Estland dekreterade man införandet av en kurs, där 100 estn. kr. skulle motsvara 125 ryska rubel, men den estniska kronans köpkraft var omkring tio gånger så hög som rubelns. Det var de löntagande folklagren, som träffades hårdast av denna åtgärd. En grymmare parodi på socialiseringens idé, såsom den framställts i de socialistiska mästarans verk, kan man icke tänka sig. Genom ett drakoniskt dekret bands arbetaren vid sin arbetsplats, och folkkommissarierna ägde rätt att tvångsförflytta honom från den ena platsen till den andra. Så skickades en mängd arbetare till Sibirien och Turkestan. Genom den s. k. stachanovska metoden infördes socialistiska tävlingar inom företagen, vilka faktiskt gestaltade sig till ett pådrivarsystem utan like. Livgenskapen, som avskaffades i Ryssland för 80 år sedan, infördes på nytt. Att det faktiskt rådde brist i Sovjet på olika varor bevisade ockupanternas anstormning mot våra varuhus. När ryssarna sågo vårt vardagliga torg, så sade de: „Hur länge tänker ni hålla på med denna utställning för oss.“ Även påstodo de, att det är ingenting att förvåna sig över, att det finns varor i Estland, ty befolkningen har ju inte råd att köpa något. (!) Hos oss i Sovjet är det annorlunda. Det råder varubrist, ty folket har ju pengar att köpa för.

Sex veckor efter ockupationen hade tidningen Pravda följande ledare: „Sovjets förhållanden förankras för varje dag allt starkare i de fria republikerna.“ Uttalandet är säkerligen träffande, men de sovjetryska förhållandena innebära rättslöshet, terror, desorganisation och rättshaveri. Atmosfären förpestas alltmer av lögn och demoralisering. Den relativt höga levnadsstandarden kunde ha dåligt inflytande på det fattiga ryska folket. Detta kunde ju börja göra kritiska jämförelser mellan förhållandena i de kapitalistiska staterna och nöden i Sovjetunionen.

De bolsjevikiska makthavarna företaga som bekant ingen åtgärd, utan att den godkänts av „folkets fria vilja“. Vid valen till statsförsamlingen fick det endast förekomma en kandidatlista, „de arbetande blockens“, vilket var en täckmantel för kommunisterna. Den första valdagen deltog på landsbygden endast omkring 25% av de röstberättigade. Den andra dagen uppmånades alla på det strängaste att uppfylla sin medborgarplikt. Från förvaltningsapparatens sida företogs en noggrann passkontroll hos de röstberättigade. Under sådana förhållanden var det ju icke underligt, att resultatet blev 100 procentigt. Den kommunistiska listan hade ett verkligen behjärtansvärt valprogram, formulerat i 15 punkter:

1. Krav i de arbetandes intresse på yttrande-, press-, församlings- och föreningsfrihet.
2. Förbättring av arbetarnas och de anställdas ekonomiska läge genom höjning av arbetslönen.
3. Beslutsam kamp mot arbetslösheten.
4. Omfattande åtgärder för att främja socialförsäkring mot sjukdomar och olycksfall.
5. Samhällshjälp åt invalider och gamla arbetare, manliga och kvinnliga.

6. Statlig hjälp åt småbönder och jordlösa jordbrukare genom att tilldela dem jord.
7. Lättande av böndernas skuldbörda.
8. Böndernas befriande från skulder.
9. Revision av den orättvisa personliga beskattningen av bönderna.
10. Utökning av barn- och mödrahjälpen.
11. Allmän och avgiftsfri folkbildning.
12. Utvidgning av hälsovården.
13. Upphörande av undertryckandet av de nationella minoriteterna.
14. Arméns demokratisering.
15. Kraftigt främjande av den nationella kulturen, bildningen och konsten.

Ja, programmet såg gott och väl ut. Men inte för intet har uttrycket „potemkinska städer“ gått in i världens medvetande som något typiskt ryskt.

På så sätt var huvudparollen under valkampanjen landets självständighet och oberoende. Först efter valen, då parlamentet inkallades, började det bli tal om republikens anslutning till Sovjetunionen. Såsom bolsjevistisk folkrepresentation fick parlamentet inte diskutera utan endast acceptera. Den på grund av „folkets fria vilja“ valda riksdagen stod inför ett fullbordat faktum: att genom handuppräckning rösta för Estlands anslutning till Sovjetunionen. Det fanns dock en del „olydiga“ riksdagsmän, som yrkade på en mera vidsträckt självstyrelse. Ungefär efter mönster av det Yttre Mongoliet. Dess ansträngningar förhalade nog anslutningen med 24 timmar, men de obstinata riksdagsmännen tystades ned genom hotet att bli betraktade som landsförrädare. Därmed var Estlands öde för denna gång beseglat.

Nu kunde bolsjevikpropagandan med smattrande segerfanfarer förkunna för världen, att Sovjetunionen tillmötesgått folkets fria vilja. I Pravda av den 4. I. 1940 heter det, att det estniska folket störtat den gamla regimen med hjälp av röda armén. Jag har själv kunnat övertyga mig om att det ryska folket, framför allt röda arméns förband, trots på legenden om hotet från Estland mot Sovjet. Som ett belägg för bolsjevikernas hopplösa begreppsförvirring i fråga om vad för folk som i själva verket bodde i randstaterna åt väster utmed Östersjön och hur detta folk var funtat civilisatoriskt och kulturellt, skall omtalas, att en av de första åtgärderna som lancerades var att i Moskvas kultusministerium iordningställa ambulera abc-skolor för Estlands räkning. De moskovitiska kulturherrarna jämställde randfolken i Baltikum med samojederna och kirgiserna!

Stalins konstitution var ju på papperet den mest demokratiska man kunde tänka sig. Alla friheter garanterades, men i verkligheten fanns ingen. Man behöver bara taga paragrafen om samvets- och trosfrihet. Alla kristna helgdagar avskaffades. Långfredagen förvanskades till arbetsdag. Även skolorna fingo pågå i vanlig ordning. När t. ex. i en av svenska mellanskolans klasser 80% av eleverna fattades denna dag av religiösa motiv stämplades hela klassen med sin föreståndare som samhällsfiotlig. I teorin betonade man höjningen av bildningsnivån, men i verkligheten var det medlemskapet i kommunistiska partiet som var den enda kvalifikationen. Prästmännen voro samhällets parasiter, som livnärde sig på den arbetande befolkningens bekostnad.

Skräcknatten den 13/14 juni, då massdeporteringarna försiggåo på det mest omänskliga sätt, visade oss bolsjevismens rätta ansikte. När vi i dag kunna konstatera att 60.973 personer antingen mobiliserats, deporterats eller mördats av bolsjevikerna, så är det kalla siffror som tala sitt tydliga språk. Händelserna verkade på oss som en medeltidssaga, men tillhörde dagens mörkaste sanning. Vi veta i dag att icke mindre än 12 000 minderåriga tillhåra ter-

rorväldets offer. Detta var ju bara början; enligt autentiska utsagor ville man ännu i augusti 1941 deportera 75% av Estlands befolkning till det inre av Sovjet. Peter den Stores fel att besätta länderna vid Östersjön och lämna befolkningen kvar på dess gamla boplatser tänkte Moskva denna gång icke mera upprepa.

Med detta för ögonen var det ju begripligt att det överväldigande flertalet av landets befolkning andades en lättadens suck när den tyska hären tidigt den 21 juni 1941 drog i fält emot bolsjevismen. När man i våra dagar betecknat denna kamp som ett korståg mot bolsjevikerna, så för det tanken till den gamla kyrkohistorien, som har många exempel på en kamp liknande den, som i dag utkämpas mellan öster- och västerlandet.

Det är ju i detta sammanhang likgiltigt, om det var västerlänningarna som ville tillskansas sig Kristi grav, vilken hedningarna lagt beslag på, eller om det var asiaterna som uppträdde i turkarnas skepnad då dessa trängde fram till Wien, eller om det rör sig om de kristna armeniernas tillintetgörande, eller om det är bolsjevismen, som hotade att tränga fram till Europas hjärta.

Faran från öster har alltid visat sig i mångdubbel form, men ändå är dess mål alltid detsamma: den västerländska kulturens förintelse.

Nu utspelade sig världshistoriska händelser i vår omedelbara närhet. Den äldre generationens berättelser om bolsjevismens framfart i dessa områden 1919 och senare fingo nytt liv, en allvarligare underton. Vi voro ju fullt medvetna om de rödas avsikt att återvinna den gamla ryska uppmarschlinjen mot Europa med utgång från det „fönster“, som Peter den Store en gång slog vid Nevas mynning. Vi voro ju fullt förvissade om, att den sovjetryska militärens upprättande av flyg- och anfallsbaser i Baltikum icke var annat än förberedelserna till det slutliga anfallet på Europa. Utan agitation uppsteg och hårdnade en motståndsvilja inom alla folkläger. Deras insats i befrielsekampen mot bolsjevismen har fått fullt erkännande och nått sin utmyning i vapenbrödrskapet.

Mitt under striderna samlade en svensktalande löjtnant i tyska armén dr Ludwig Lienhard frivilliga estlandssvenskar, som med vapen i hand befriade sin hembygd.

Omedelbart efter befrielsen började vi planera återuppbyggnadsarbetet inom den svenska folkgruppen, som hade fått genomgå en kännbar åderlåtning under bolsjevikväldet. De ledande krafterna inom svenskheten hade deporterats. Deras arv sprorade oss till nya kraftansträngningar. Konsolideringsarbetet började. Redan den 24. 9. 41 vände vi oss till landets förste direktor dr Hjalmar Mäe i skrivelse där vi framhöllo estlandssvenskarnas önskan och vilja att medverka i återuppbyggnadsarbetet. Och allt detta under det framtida vi rikskommissariern Lohse i Riga, som ställde sig förståelsefull gentemot estlandssvenskarnas önskan att erhålla kulturell självstyrelse. Vidare besöktes vederbörande myndigheter i Berlin som alla visade full förståelse för den estlandssvenska saken. Resen fortsattes till våra stamfränder på andra sidan Östersjön, som med ängslan följt estlandssvenskarnas ödeskamp. Man hade redan startat en hjälpaktion för att bispringa oss. Varje estlandssvensk kan vara både stolt och glad över den offervillighet som både slott och koja visat oss. Under mina hundratal anföranden på olika håll i Sverige och inför skiftande auditorier har man icke kunnat undgå förnimmelsen, att man kommit varandra närmare och att blodet är bryggan över vattnet, som skiljer.

Två gånger — i januari och juni — ha vi med de tyska myndigheternas välvilliga samtycke mottagit besök från Sverige. Efter orienteringen om nödläget följde den hjälpande handen. Men både våra stamfränder och vi själva önska icke underblåsa en tiggarmentalitet. Allt som kommer skall vara hjälp till självhjälp. Och därför beslöt det estlandssvenska tinget bestående av för-

troendeman från alla svenskorter, vid sitt första sammanträde i Hapsal den 26 juni att bilda en återuppbyggnadsfond.

Till Estlands Generalkommissarie Obergruppenführer Lietzmann, som i samband med den rikssvenska delegationen den 21 juni 1942 besökte Hapsal och uppvaktades av estlandssvenskarna, sändes den 27 juni 1942 av tinget en skrivelse med vädjan om, att ånyo stadfästa de rättigheter, som estlandssvenskarna förvärvat tidigare i den estniska staten:

att bilda kulturorganisationen Odalvärnet,

att stadfästa det nuvarande tinget som estlandssvenskarnas officiella representation,

att såsom en samlande länk mellan de enskilda orterna möjliggöra utkommandet av en veckotidning,

att ordna vårt skolväsen efter nationella principer,

att utöva kropps- och ungdomsbildning i egna sammanslutningar inom ramen av Odalvärnet,

att giva talmannen rättighet att direkt och utan mellanhand till general-kommissarien framföra sina önskemål.

Även försäkrade tinget att estlandssvenskarna komma att hålla sig fullt lojala till landets myndigheter och undvika alla nationella tvistigheter och detta under villkor att man låter estlandssvenskarna få behålla sin nationella egenart, sitt språk och sina svenska namn.

Generalkommissarien har efter erhållande av skrivelsen uttalat sin önskan att i princip godkänna de estlandssvenska önskemålen. I närvarande stund utarbetas den nya kulturorganisationen Odalvärnets stadgar.

Vid tingets sammanträde den 27 och 28 juni dryftades även de kyrkliga frågorna i svenskbygden. Under denna diskussion framställde pastor Isacson från Runö önskan att söka prästtjänst på annan ort. Eftersom saknaden av en svensk präst i det blandade nationalitetsdistriktet Nuckö-Rikull kändes trängande, mottog svenska tinget pastor Isaccssons ansökan. Den 3 november hade Runö kyrkoråd sammanträde och förklarade sig enstämmigt redo att mottaga skolföreståndaren Alexander Samberg som präst för Runö församling. Såväl det svenska kontraktet, estnische Biskopen och Årkebiskopen ha godkänt åtgärderna beträffande Runö. I sitt utlåtande tillägger kyrkorådet: „Prästskiftet skall inte företagas utan att vi med ett tack tänka tillbaka på de hårda år under bolsjevickskräckväldet, som pastor Isacson, har tillbragt i vår krets och såsom rikssvensk icke utnyttjade möjligheten att undandraga sig de mörka tider, som då lågo över vår ö.“

Enligt den nya religionslagen kunna de estlandssvenska församlingarna ostört sköta sin administration. Bolsjeviktidens illusoriska trosparagrafer ha ersatts av konkreta rättigheter i form av religionsfrihet.

Den 14 september 1942 hade det estlandssvenska tinget samlats för att avsluta fördelningen av den rikssvenska hjälpsändningen. I detta sammanhang torde framhållas, att tinget med tanke på dr Lienhards „stora förtjänster och i förvissning om hans fortsatta stöd i våra nationella strävanden utser dr Lienhard till kulturorganisationen Odalvärnets hedersordförande och tingsledare. Samtidigt giver tinget honom sitt fulla förtroende och befullmäktigar honom att föra dess talan i mån av behov inför landets egna vederbörande myndigheter samt sammanslutningar utomlands (särskilt Sverige och Finland) som arbeta för vidmakthållandet och effektiviserandet av den svenska folkspillrans livsrätt“.

Tinget handlade här med tanke på den svenska skaldens ord:

„Jag skyldrar för mannen, som hellre tar hålet
än sviker den fana, han hänfört har höjt.“

Estlandssvenskarna utgöra en ringa del av den svenska stammen, och utan motsägelse den, som fått genomgå de hårdaste öden och i följd därav i mångt och mycket blivit efter de bättre lottade stamfränderna i Sverige och Finland. Den nya tid, som randats för oss, kommer säkert icke att hämma våra utvecklingsmöjligheter, men kräver samtidigt av oss ett självmedvetet arbete i de kulturella, nationella, andliga och sociala frågor, som utgöra underpanten för den svenska kulturens bestånd och framtida utveckling i vårt land.

Rätt och ordning har varit vårt valspråk, och att välja den rätta vägen, som kulturellt, nationellt, andligt och socialt skyddar och leder vår svenska stam framåt har varit, är och skall vara vårt mål. Må vi med orubblig nationell disciplin fylkas kring:

„Upp och verka med all din håg
Värna vårt språk och minne,
Ung och gammal, hög och låg
Enc det svenska sinne!“

* * *

„Män bäst o derast minne,
som ja änt' bort kan glaim
ä mor mä sit go sinne
å mina båndomshaim.

(Ur dikten „Ongdomsminne“ av Mats Ekman)

„Fädernebygd, du vårt hem och vår jord.
Dig i mång' dröm gav vi löfte och bud. —
Gärning nu följ drömmar och ord.
Ledda av tron och förtröstan till Gud,
Stödjande varann', med hand uti hand,
gå vi att forma vårt aibofolks land.“

(Ur „De ungas löfte“, „Ekon från Österled“)

„Hur våra öden randas“

Av Dr L. LIENHARD

Aibofolk!

Ni sjunger „Modersmålets sång“. Denna sång är allt för eder. I dessa verser ha ni lagt hela eder längtan. I dessa toner ligger kraften, som har bevarat eder i århundraden, i dessa „slumrande toner“ ligger egentligen hela edert nationella medvetande. Ni ha aldrig varit en sluten folkgrupp. En nargöbo var lika främmande gentemot en runöbo som mot en norrman. Aldrig har på dessa kuster existerat en sluten folkgrupp, vars känsla av gemenskap skulle varit helt enthetlig. Ni ha talat urgamla dialekter, som voro så olika, att ni knappast kunde förstå varandra. Ni ha levat var för sig i edra små samhällen och med bävan aktat eder för allt, som var nytt och främmande. På edra egna magra torvor, där inget guld fanns, ha ni fört eder livskamp. Ni voro eder själva nog; och att vara sig själv nog är att bära fröet till utdöende inom sig. Vill man leva, så måste man kämpa för sitt livsrum och inte nöja sig med att leva obemärkt i något bortglömt hörn.

Ölika och svåra öden ha ni varit utsatta för och de ha medfört splittring. Ni ha dragit eder undan för tidens stormar till edra öar. Eder hemtrakt var

som ett litet hus på en öde hed, utsatt för alla vindar. Ödesdiga år ha ni fått genomgå. Och vill man lära känna eder rätt, bör man läsa eder historia, som är historien om en folkstam, som råkat i glömska. Med en beundransvärd kärlek till det gamla ha ni bibehållit edra seder och bruk och ur denna pietet för det gamla återvunnit ny livskraft. Så ägde ni slutligen heller intet annat, som kunde binda eder samman, än minnet blott om edert gemensamma ursprung. I eder utveckling ha ni dock fått gå helt andra vägar än edra stamfränder, och med rätta kan man nu tala om en *estlandssvensk* egenart.

I „Modersmålets sång“ ligger eder stams självmedvetande. Jag kommer därvidlag att tänka på en dansk diktare, som även skrivit en sång till sitt modersmåls ära:

Vort Modersmaal er dejligt
det har saa mild en Klang —
hvormed skal jeg ligne
og prise det i Sang —
en højboren Jomfru, en ädel Kongebrud
og hun er saa ung, og saa yndig ser hun ud.

Og Aarene de ruller og skiftes om paa Jord
og vore Navne glemmes som Sne der faldt i fjor —
og Slegte efter Slegte segner hen paa Nornens Bud —
men hun er saa ung og saa yndig ser hun ud.

* * *

Det finns en rad i Modersmålets sång, som alltid har givit mig en tankeställare. „...hur våra öden randas...“

Huru ofta har ej frågan om vårt öde uppställts, och om jag nu i det som följer gör ett försök att framlägga några tankar om vår tids öde, så behöver jag bara följa mitt eget livsöde för att häri finna hela min generations. Barnen från förra världskriget äro uppvuxna under trycket av det öde, som nu vilar över Europa, och de komma även att vara detta ödes fullbordare.

Ha vi över huvud taget någonsin känt någonting annat än krig? Vi sågo våra fäder dra ut. Vi kunde följa dödsannonserna under förra världskriget. Vi sågo våra grå soldater återvända. Slaget till marken låg vårt fosterland. Gulascherna härjade. Inflationen tog ifrån oss allt, vad vi hade sparat. Och när vi väl blivit vuxna, väntade oss arbetslöshetens dystra öde. Men vi gömde oss inte, utan vi kämpade oss fram till en vilja att ånyo få leva. En ledare uppstod, som visade den sökande massan målet och ledde oss till kamp. Detta var i all korthet min generations öde, ett öde, som även dragit eder med in i historiens strömvirvlar.

Liksom vi ha även ni kampfyllda dagar bakom eder och tidens stormvågor ha brusat över eder. Och om ni nu äro skeptiska mot allt främmande, så är detta, med hänsyn till eder historia, lätt förklaradt. När ha ni egentligen någonsin haft en statsledning, som ni helt kunnat lita på? Det har varit många, som givit eder vackra löften, men de ledde aldrig till bättre tider för eder. Vi ha aldrig givit eder stora löften. Den, som har viljan att leva, vet också att göra sig gällande. Den första förutsättningen är dock, att man inte mister tron på sig själv, vilket just är edert största fel. Genom historiens hårda slag, genom att alltid vara tvungna att böja eder för övermakten, ha ni nästan förlorat tron på eder själva. Det går inte, att man är sig själv nog. Självförtroende betyder inte, att man är sig själv nog. Att ha förtroende till sig själv betyder att känna sig så stark, att man också kan och vill bära sin grannes bekymmer. Då först uppstår viljan att leva! Och vad sade eder förste folkledare Hans Pöhl i estniska riksdagen? „Också vi vilja leva!“ Och även här kan jag inte finna bättre ord än följande strof av en dansk diktare:

„Lad mig kun flagre hen som Blad i Höst,
naar du, mit Folk, min Stamme, frit maa leve.
Og skønne Sange fra den danske Kyst,
maa frie, sterke Själe gennembæve.
Da staar en ny Tids Bonde paa sin Toft
og skuer ud mod andre vide Strande,
mens Himlen maler højt sit Sommerloft
og Rugen gulnes tæt om Vig og Vange.“

Jag har många gånger talat till eder. Jag har besökt edra hem, och det finns inte något så avlägset estlandssvenskt område, att inte jag har kunnat lära känna det. Alltid har det varit edra spörsmål, som jag sysslat med, alltid angelägenheter, som varit eder till nytta. Ni vet det mycket väl, att jag aldrig kommit till eder med tomma ord, aldrig bjudit eder någon propaganda, utan det har alltid varit praktiskt arbete för eder. Och när jag nu äntligen i dag använder mig av möjligheten att tala om meningen av de ödesdigra år ni och vi leva i, så gör jag detta för att ge eder ett svar på alla de frågor, som ni så ofta ställt mig: „Vartill behövs allt detta; var ligger den djupare meningen i vårt arbete; hur kommer det sig att vi känna oss så bundna vid det tyska folket? Hur kommer det sig, att de tyska soldater, som bodde hos oss, av oss mottogos såsom verkliga befriare och vänner, nästan som om de hade varit våra egna söner och bröder?“

Vid vår frammarsch i Estland var jag ledare för en grupp estlands-svenska frivilliga. Jag har sett eder i kamp och jag vet, att ni inte alls äro sämre än alla de andra. Jag tror, att jag har mera förtroende till eder, än ni själva ha det. Och därför vill jag nu försöka beskriva några av nutidens

öden och på vilket sätt vi följa händelsernas förlopp, samt huru slutligen jag tycker mig kunna placera dessa inom ramen av ett vidare perspektiv. Jag vill berätta eder något om mitt eget folks ödeskamp under de senaste åren. Ni kommer att finna en del paralleller härtill i eder egen historia. I oss bor samma stolthet, en stolthet grundad på blod och ras. Vi äro stolta över att få vara tyskar. Ni äro stolta över att få vara estlandssvenskar. Vi bekände oss till vår folkstam, även när tiderna voro som svårast. Vi behöva blott tänka på det förra världskriget, över 2 millioner soldater ligga begravna i främmande jord, över en million dogo i svält hemma. Tyskland blev utsuget av judarna. Desarmeringen genomfördes nästan till det yttersta, medan samtidigt våra fiender runt omkring ökade sina jättarméer. Och dock ha vi orkat på den kortaste tid, genom att insätta alla krafter, att bli en stormakt, som ånyo vågar uppta kampen mot hela världen. Vi tro att ödet menar det väl med oss och vi komma att bemästra detsamma.

Och vad som för oss gäller i stort, det gäller för eder i smått. Ni har ju genomlevat det förra världskriget. På Runö träffade jag några gamla gubbar, som kände Hindenburg. Under det förra världskriget fanns det runöbor, som i sina sälskinnspläsar vandrade långa sträckor över isen med sina mynningsladdare och flintlåsbössor och ställde sig till tyskarnas förfogande. Det var samma gevär, med vilka runöborna ännu år 1941 upptogo kampen mot bolsjevikerna. Runöborna gjorde detta, inte därför att de genom någon propaganda uppmanats därtill, utan därför att samma blod flöt i deras och våra ådror och därför att de hade känslan av att befinna sig i samma båt som vi.

Tyskarna äro ett gammalt kulturfolk. Våra diktare, våra tänkare, våra musiker, våra tekniker och byggmästare ha alltid stått främst i världen. Som statsfolk däremot äro vi unga. Det finns en tysk vers, som diktaren Konrad Friedrich Meyer låter den tyske frihetskämpen Ulrich von Hutten säga:

„Geduld! Ich kenne meines Volkes Mark!
Was langsam wächst, das wächst gedoppelt stark!
Geduld! Was langsam wird, das altert spat,
wenn andere welken, werden wir ein Staat!“

Det är denna vilja att bilda en stat, som varit orsaken till, att den övriga världen i dag står i fienskap till oss. Det Tyska riket, genom Bismarck inrangerat bland stormakterna, blev snabbt en världsmakt. Från och med rikets grundläggning 1871, växte folksiffran årligen med omkring 800,000, medan motsvarande siffror i England och Frankrike voro 465.000 resp. 458.000. Från 1890 till 1914 ökade Tysklands befolkning från 49 till 68 millioner. Från 1870 till 1914 växte storstädernas antal i Tyskland från 8 till 46. 1871 bodde var tjugonde rikstysk i en storstad, 1910 var femte och bara 29% av befolkningen var jordbrukare. Tyskland blev ett folk utan rum. Tyskland var tvunget att kämpa för sitt livsrum. Industrien utvecklade sig så bra och

snabbt, att den så småningom erövrade världsmarknaden och därigenom ådrog sig de mindre duktigas avund. Här i finna vi en ytterligare orsak till hatet gentemot. Tyskland: den tyska fliten. Motståndarna arbetade med hjälp av ett systematiskt upplagt lögnfältåg. Hemska skräckhistorier berättades om tyskarna. Den tyske soldaten högg händerna av barn, spetsade dem på sin bajonett och flera andra dylika skräckskildringar, metoder, som äro kända mera hos en annan av våra motståndare.

Ni kände tyskarna från 1914. Ni känner dem från 1941 och ni ha eder egen uppfattning om dem. Ni vet, vad ni bör tänka om detta folk. Det var slutligen denna skräckpropaganda, som förorsakade krigsutbrottet. Affärsjuden och det internationella frimureriet spunno kring Tyskland ett världsomfattande nät av fiender.

Händelsernas förlopp under förra världskriget är redan bekant och häröver behöver icke mycket förtäjas mera. Ni minns, vad ni kände, när de tyska trupperna 1918 drogo sig tillbaka. Det var en känsla av ensamhet, som kom öfver er då, en rädsla för vad som komma skulle. Ni minns, huru tyskarna då kämpade. Jag behöver blott erinra om den tyske afrikakämpen Lettow Vorbeck. Han stod ensam med 3.000 tyska och 11.000 svarta soldater mot 300.000 engelsmän. Som ensam tysk general stod han där mot 130 engelska generaler. Man känner sig frestad att göra en jämförelse med generalfältmarskalken Rommel, som i dag kämpar i Afrika. Jag tänker på västfronten den 1 oktober 1918; då lågo där 3,4 millioner tyskar i skyttegravarna. Dålig var deras förplägnad och knappt var det ställt med ammunitionen, ty hemma hade internationella krafter lyckats åstadkomma en strejk vid ammunitionsfabrikerna, men trots detta dolkstyng i ryggen stod den tyske soldaten. Och mot honom hade fienden uppställt en här på 9 millioner, med tre gånger så många flygare och dubbelt så starkt artilleri och med 3.500 tanks. Trots detta, trots att de blivit förrådada, återvände våra fäder med vapnen obesegrade hem.

Vi krigsbarn sågo våra utmärglade soldater återvända i sina slitna grå uniformsrockar. Vi ha sett besättningstrupperna. Vi ha känt dessa negrer, som man sänt oss för att „upprätthålla ordningen och bevara kulturen“, och på nära håll kunnat följa deras metoder.

Tror ni, att man någonsin kan glömma sådant?

Jag och mina jämnåriga voro då, år 1919, tillräckligt vuxna för att kunna förstå Wilsons 14 punkter. Den amerikanske presidenten talade då om en „rättfärdighetens och försoningens fred“. Han talade om en „opartisk reglering av kolonialproblemet, och en allmän förståelse“. Ett Nationernas Förbund grundades, som skulle hindra ett ytterligare krigsutbrott. Flera av våra fäder trodde därpå, de trodde på en ny tid och de litade på den amerikanske presidentens ord. Och hur lurade blevo de icke! Versailles var dödsstöten för Tyskland. Löftena brötos!

Tror ni, att man någonsin kan glömma sådant?

Fienderna införde hungerblockaden mot Tyskland. Denna upprätthölls ännu åtta månader efter vapenstilleståndet. Jag minns, huru mina kamrater i skolan ofta voro tvungna att lämna klassrummet på grund av illamående. Det var hungern, som gjorde detta. Över en million tyska barn dogo. Jag själv undgick denna hemska död, tack vare att jag fick följa med en barntransport till Danmark. Det var transporter, som anordnades för Tysklands uthungrade barn. Jag står alltjämt i djup tacksamhet till mina danska välgörare. Hade då verkligen de manliga medlemmarna av min familj låtit sitt blod, endast för att jag skulle få äta nådebröd hos främmande människor? Tänk på Runebergs „Soldatgossen“

„Jag är en fattig gosse jag, som äter andras bröd,
Jag har ej huld, jag har ej hem alltsen min faders död.
Men klaga är ej mitt behag,
Jag växer högre dag från dag,
Jag är en krigargosse jag,
För mig finns ingen nöd.“

Vid den första förlängingen av vapenstilleståndsfördraget begärde fienden, att vi skulle lämna ifrån oss 43.000 lantbruksmaskiner. Det var dessa maskiner, som skulle hjälpa oss att så och skörda vårt bröd. Vid den andra förlängningen voro vi tvungna att lämna ifrån oss hela vår handelsflotta. Det var de fartyg, som skulle föra brödet till folket.

Tror ni, att man någonsin kan glömma sådant?

1923. var den tyska penningpolitiken på grund av judiska spekulanters transaktioner så underminerad och riksmarken så värdelös, att ett bröd kostade ända upp till 10 millioner mark. Då voro främlingarna framme och köpte sig hus, bilar, båtar och tomter för bara några kronor. Flera av oss blevo utfattiga och ägde knappast ens kläderna på kroppen.

Vi ha inte glömt någonting. Och därför stå vi i dag ånyo på slagfältet. vår generation är kallad till att skapa en ny värld. Och tro mig, när man står framför fienden, med blicken fäst vid hans gevärsmynning, då förblekna alla fraser! Då är det den blotta övertygelsen, tron på det som är äkta, som ger oss kraft. Och denna tro ha vi.

Norrmannen Björnson säger:

„Et folk, som föler kaldet
er jordens største kraft!
For den må alting falde,
det står højt eller lavt!

På femårsdagen av mordet i Sarajevo den 28 juni 1919 var Tyskland tvungen underteckna fredsdiktatet i Versailles. Några fredsförhandlingar blev det aldrig tal om då. Inte ett ord sades mera om Wilsons 14 punkter. All rätt till de andra, inga rättigheter för Tyskland! I Nationernas Förbund blev

Tyskland ej upptaget, förrän det hade „visat sig fullt värdigt“ härtill. Däremot var negerrepubliken Liberia värdig att såsom „segrarstat“ bli upptagen bland de övriga „värdiga“.

Och nu påbörjades Tysklands söndring. Elsass-Lothringen ockuperades av fransmännen. Luxemburg isolerades från den tyska tullföreningen. Det rika Saar-området med dess kolgruvor avträdades för 15 år framåt till Frankrike. Belgien fick Eupen och Malmédy. Gränsen drogs tvärsigenom byar, ja, t. o. m. hus. Norra Schleswig röstade sig tillbaka till Danmark. Valen blevo inte ens helt genomförda. Danzig underordnades Nationernas Förbund. Även Memel-området borttogs och besattes 1920 av Litauen. Posen och Västpreussen, därtill även delar av Ostpreussen, Brandenburg och nedre Schlesien tillföll Polen. Dessutom erhöll Polen en korridor mitt igenom Tyskland, som var 100 km bred, medan Ostpreussens tillträde till Weichsel var, säger och skriver, fyra meter (400 cm) bred. Områdena Kattowitz, och Königshütte tillföll, trots 87% resp. 75% valmajoritet för Tyskland, Polen. Inalles förlorade Tyskland en åttondel av sin areal och en tiondel av sin befolkning.

Tysklands avväpning var total. 50.000 kanoner förstördes, 6.000 kulspjut, 5 millioner gevär, 14.000 flygplan, 26.000 flygplansmotorer och 22.000 maskiner. Den allmänna värnplikten upphävdes och Tyskland fick bara ha en här på 100.000 man. Man förbjöd Tyskland att anskaffa sig flygplan, pansarbilar och tanks, u-båtar och tungt artilleri. Tyskland fick bara ha 300 kanoner. En internationell kontrollkommission övertygade landets avrustning, medan hela den övriga världen rustade.

Såsom „straff“ skulle Tyskland dessutom ersätta alla krigsskador. Summan lämnades tillsvidare öppen. Men i material skulle Tyskland under loppet av 10 år månatligen leverera 2 millioner ton kol, under tre år månatligen 50.000 ton stenkol, vidare 35.000 ton bensol och under en period på fem år en fjärdedel av alla färgämnen. Dessutom måste Tyskland lämna ifrån sig en stor del av husdjuren, bl. a. 1 million nötkreatur däribland 140.000 kor. Och allt detta fordrades av ett land, där barnen dagligen svimmade av hunger. Vi voro tvungna att lämna ifrån oss våra lantbruksmaskiner, medan den övriga världen samtidigt levde av överflödet från Amerika. 75.000 lokomotiv, 200.000 järnvägsvagnar, alla handelsfartyg, vars tonnage översteg 1600 ton, hälften av alla de fartyg, som voro under 1000 ton och en fjärdedel av flodbåtarna. Huru tänkte man sig, att Tyskland inom sitt eget lands gränser skulle kunna ordna befolkningens försörjning? Det fanns 20 millioner människor för mycket i Tyskland, påstod fransmannen Clemenceau.

I ett ultimatum, utfärdat i London i april 1921 fastställdes krigsskadekostnaderna till en summa på 135 milliarder Riksmark, som skulle betalas under loppet av 32 år. I slutet på 1922 hade Tyskland blivit efter med betalningen med en åttiondel av totalsumman. För att erhålla en „produktiv garanti“ besatte Frankrike den 11 juni 1923 Ruhrområdet, eller det gebit, där Tysklands största och rikaste industrier ligga. Under loppet av 24

timmar voro 50.000 personer tvungna att lämna sina hem. Fängelsestraffen för befolkningen uppgick till sammanlagt 11.000 år, 120 personer nedskötes och dessutom dömdes 10 till döden. Här arkebuserades den tyske frihetskämpe Schlageter. Besättningstrupperna utgjordes även denna gång av negrer, och huru dessa uppförde sig mot den tyska kvinnan, är ett mycket dunkelt kapitel för den kulturnation, som Frankrike så gärna gör anspråk på att vara.

1923 höll det Tyska riket på att helt förfalla. I den västra delen av landet uppstod mindre förband och grupper och en röd armé höll på att organiseras. Värdet av Riksmarken nedgick till ett intet och i november 1923 motsvarade den tidigare Pfeningen 1 milliard Riksmark. I Sachsen bildades en röd här och i Bayern uppstod en folkrörelse, som ville frigöra sig från staten. Tyskland stod inför ett medborgarkrig.

Men samtidigt hörde världen för första gången Adolf Hitlers namn.

Adolf Hitler föddes den 20 april 1889 i Braunau vid Inn. Hans fader var tulltjänsteman och härstammade från en bondesläkt. Då gossen var endast 12 år, dog fadern, och några år senare dog även hans mor. Nu var han tvungen att själv förtjäna sitt uppehälle och begav sig till Wien, där han först tog anställning som byggnadsarbetare. Hans önskan var att bli arkitekt. Svåra voro de lidanden, som han fick utstå i Wien, helst som de flesta av hans medarbetare voro socialdemokrater och kommunister, medan han själv redan då representerade den nationella linjen. Det var också i Wien, som judarna vid den tiden hade mest att säga till om. 80% av alla läkare voro judar, 84% av stadens jurister o. s. v. Och det var här, som Hitler fick klart för sig, vilken förstörande makt det egentligen var, som gömde sig bakom judendomen och det var också här, som han så småningom utvecklades till övertygad antisemit. År 1912 flyttade han till München, för att där fortsätta sina studier. Även vid krigsutbrottet 1914 var han kvar där. Han anslöt sig frivilligt till ett bayerskt regemente och redan i december samma år erhöll han järnkorset. Såsom rapportör i en regementsstab blev han snart känd som en tapper och modig soldat. I slaget vid Somme i juni 1916 blev han sårad av en granatskärva. År 1918 fick han järnkorsets 1 klass-tecken och så sent som den 14 oktober 1918 blev han gasförgiftad. Denna förgiftning hotade att beröva honom synen, och såsom blind upplevde han i Pasewalks lasarett i Pommern de röda internationalisternas revolution i Tyskland. Detta sammanbrott och det lömska förräderi, som låg bakom det, verkade ändå inte resignerande på honom, utan snarare tvärtom.

Nu visste han, att han ville bli politiker för att ännu kunna rädda sitt folk från avgrundens brant. Och i denna uppgift hjälpte honom hans soldatanda. När allt höll på att upplösas, stod han där som en klippa i havet, fast och säker i tron på sitt folk. Han var besjälad av en tro, som ännu i dag är så stark, att inte bara hans eget folk utan en hel världsdelen tror och bygger på honom.

Tänk bara på er själva! Vad skulle ha hänt er, om inte Hitler hade sänt sina soldater hit upp? Han har verkligen blivit „Ledaren“ (der Führer).

So gelte dann wieder Urvätersitte,
es steige der Führer aus des Volkes Mitte.
(så månne åter gälla våra förfäders sed,
att en ledare bör uppstå ur folkets led).

Den 16 september 1919 inträdde Hitler som sjunde medlem i det tyska arbetarpartiet i München och den 24 februari 1920 meddelade han officiellt sitt partis 25 programpunkter. Redan då kunde man lägga märke till den klara linjen hos honom. Utrikespolitiskt ville han ånyo upprätta ett stort Tyskland, som åter skulle förena alla de områden, vilka man nu varit tvungen att avstå. Österrikes anslutning till Tyskland var för honom en självklar sak. Han fordrade en absolut jämställdhet för Tyskland med de övriga nationerna. Lidelsefullt bekämpade han alla försök, som ville nedtrycka Tysklands folk till ett andra klassens element. Att bekämpa diktatet från Versailles och St. Germain tillhörde huvudpunkterna i hans förkunnelse. Han höjde anspråk på de förlorade kolonierna. Sin antisemitiska inställning betonade han därigenom, att han fordrade en absolut eliminering av det judiska inflytandet på det tyska samhällslivet. Han ville avskaffa alla de tyska partier, som hittills bara hade sätt oenighet och försvagat riket. I stället för den lilla soldattrupp, som upprättats med fiendernas benägna tillåtelse, har Adolf Hitler redan från början fordrat en uppställning av en tysk folkhär. Den ledande grundsatsen för hans ideologi var „Folkets väl går före den enskildes väl“. Hans rörelse vill fostra människorna dithän, att de verkligen avstå från sina egoistiska strävanden och med allvar följa budet om kärleken till nästan. Som ett synligt tecken för denna politiska rörelse valde dess upphovsmän det gamla forntida soltecknet, som bär formen av ett hakkors, eller samma tecken, som ännu förekommer i det gamla solhjulet hos estlands-svenskarna.

Hitler och hans stormavdelningar (SA) kämpade sig fram från möte till möte. Till att börja med voro de få och man skrattade åt dem. Deras antal växte, och man började att förfölja dem. Men de stodo fast vid de uppgjorda riktlinjerna, och de gamla frontkämparna, som förstodo att uppskatta mannamod, slöto sig snabbt till rörelsen. Tack vare detta kunde Hitler år 1923, när en öppen revolution hotade att uppstå i Sachsen och Bayern träda emot densamma med en beväpnad trupp och kämpa för en nationell resning. Den 8 november 1923 proklamerade Hitler i München den nationella republiken, men förrädiska element ingrepo. När Hitler dagen därpå, tillsammans med gamle general Ludendorff, i spetsen för sina medkämpar utan vapen tågade till Fältherrehallen, besköts truppen utan någon som helst varning av polisen.

Herman Göring blev härvid sårad. Hitler själv räddades av sina kamrater från att bli nedskjuten. Men 16 av hans trogna fingo betala sin tro med sina liv. Hitler dömdes därefter till fem års häkte på fästningen Landsberg vid Lech, men han benådades redan 1924. I fängelset skrev han sin bok „Mein Kampf“, som idag utgör grundpelaren för hela den nationella rörelsen.

Hitler hade knappast hunnit lämna fängelset, innan han ånyo, redan så tidigt som den 27 februari 1925, skred till återupprättandet av sitt gamla parti. Vid ett tal i Bürgerbräu-källaren i München förkunnade han början till det andra kampskedet i fälttåget mot det av judarna och frimurarna uppfunna Weimar-systemet. Denna gång hade han däremot inte beslutat sig för någon med våld genomförd resning, utan han var villig kämpa sig fram till makten på laglig väg. Han ville på detta sätt vinna det tyska folket. Han ville vinna varje enskild själ för att folket av egen övertygelse skulle välja honom till ledare.

Men det tyska riket drogs mer och mer mot avgrunden. Under ledning av den amerikanske bankmannen Dawes, som var en förtroendeman till det judiska bankhuset Morgan, fastställdes reparationskostnaderna för det tyska folket till en summa av 2½ milliarder Riksmark årligen, varvid ingen slutsumma fastställdes. För att över huvud taget kunna hålla sig flytande var det tyska riket tvunget att skuldsätta sig, så att den totala skuldsumman gentemot utlandet under loppet av fyra år steg till 14 milliarder Riksmark. Slutligen kunde Riket helt enkelt inte mera betala sina skulder. Ånyo under ledning av den amerikanske storbankiren Young, som även han var en av Morgans marionetter, bestämdes, att krigsskadeståndsbetalningarna skulle fortsätta ännu 59 år, vilket betydde, att två generationer ännu ofödda tyskar voro skuldsatta gentemot den judiska högfinansen. Mot detta sätt att skuldsätta två, ännu inte existerande, tyska generationer kämpade Hitler lidelsefullt och tusenden tyskar lyssnade till hans rop och upptogo tillsammans med honom kampen mot judarna och det internationella frimureriet. En gammal nationalsocialistisk sång skildrar bäst det dåvarande läget i Tyskland:

Es pfeift von allen Dächern, für heut' die Arbeit aus,
es ruhen die Maschinen, wir gehen müd' nach Haus',
daheim ist Not und Elend, das ist der Arbeit Lohn,
Geduld, verratene Brüder, schon wanket Judas Thron.

På vilket sätt det judiska härskarsystemet gjorde sig gällande i hela världen, torde nog vara känt även hos eder. År 1930 fanns det sammanlagt i hela världen omkring 30 millioner arbetslösa och värst led Tyskland under denna „pest“. Samma år hade landet 3 millioner arbetslösa, 1931 fem millioner och 1932 sex millioner. Mest lidande härunder blev den tyske bonden. Under åren 1924 till 1932 tvångsauctionerades i genomsnitt var tredje timme en tysk bondgård. År 1930 gick var 45-te minut ett mindre industriföretag om-

kull. 1932 lämnade varje halvtimme en tysk bondefamilj sitt hem. Så härjade tvångsauktionerna. Samtidigt som Tyskland år 1932 hade 6 millioner arbetslösa, fick en tredjedel av landets befolkning mottaga understöd. I genomsnitt förekommo dagligen 44 självmord. Det är nästan otroligt att tänka sig, att Tyskland år 1933 i bara räntor för sina lån i utlandet var tvunget erlagga 2½ milliarder Riksmark. Därtill kommo ännu skadeståndersättningarna, vilket medförde att Tyskland årligen betalade sina utländska gäldenärer med 4,6 milliarder Riksmark. De främmande staterna gävo Tyskland ingen möjlighet att arbeta, då de själva ledo under arbetslöshet. För att skydda sig mot importen av tyska varor höjde de sina tulltaxor. Och slutligen gick det dithän, att Tyskland år 1931 måste stänga sina banker och sparkassor. Detta sammanbrott av bankväsendet medförde, att folket även berövades sina sista sparade slantar. Tyskland hade sjunkit ned till 0-punkten. Dagligen 44 självmord, tusentals, som hungrade ihjäl, hela härskaror av arbetslösa. Och som motsats härtill rika judiska affärsmän och representanter för en glansfull asfaltkultur. Med denna bild för ögonen har vår generation vuxit upp och blivit stark.

Tror ni, att man kan glömma sådant?

Under den tid denna upplösning pågick i Tyska riket, utgjorde Adolf Hitler och hans rätliniga ideologi var den enda fasta punkten för det tyska folket. Partiet växte dag för dag, verksamheten utbreddes och organisationen stärktes. I förbittrade valstrider och på kampfyllda möten kämpade sig det nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet (NSDAP) fram till en maktställning och partimedlemmarnas antal i den tyska riksdagen växte vid valen 1930 från 12 till 207. I slutet av år 1933 hade partiet 800.000 medlemmar och vid rikspresidentvalen år 1932 fick Hitler 13,4 millioner röster.

När motståndarna märkte, hur anslutningen till NSDAP ständigt växte, begynte också deras motterror. Partiets organisationer förbjödos. Under loppet av nio månader mördade kommunisterna 70 nationalsocialister, däribland den 15-årige Herbert Norkus, som tillhörde den nationalsocialistiska ungdomsorganisationen (Hitler-Jugend). Vid gatustrider i Altona föllo under en dag 18 SA-män och 80 sårades svårt. Men trots detta växte NSDAP och vid riksdagsvalen i juni 1932 erhöll partiet 13,7 millioner röster, vilket gav dem 230 mandat i den tyska riksdagen.

Den 30 januari 1933 utnämndes Adolf Hitler av den dåvarande presidenten Hindenburg till rikskansler. Denna dag utgjorde en vändpunkt i det tyska folkets historia. På denna dag grundades det Tredje riket. Hitler tilldelades regeringsfullmakt för fyra år i form av en „Ermächtigungsgesetz zur Hebung der Not für Volk und Reich“. Han övertog ledningen av Tysklands regering samt utslöt riksdagen och riksrådet. Härmed har de väsentligaste punkterna i Weimar-författningen upphävts på laglig väg. Hitler har nått sitt mål.

Führern och hans närmaste medarbetare satte nu in all sin kraft på att

nydana det tyska folket. NSDAP utgjorde grunden för detta arbete. Bredvid partiet existerade olika sammanslutningar i form av en stormavdelning (SA), en skyddstrupp (SS), den nationalsocialistiska bilkåren (NSKK), den nationalsocialistiska flygarkåren (NSFK), den nationalsocialistiska kvinnoföreningen (NSF) samt ungdomsrörelsen Hitler-Jugend (HJ). Det nationalsocialistiska välfärdsutskottet (NSV) åtog sig den sociala hjälpverksamheten och skapade i „Vinterhjälpen“ (WHW) en mönsterorganisation i fråga om ömsesidig hjälpverksamhet. Det är en hjälp till självhjälp. Tanken om kärleken till nästan har här förverkligats. I den tyska arbetsfronten (DAF) ha alla såväl arbetare som arbetsgivare, anställda såväl som industriidkare jämnställt. Till DAF ha anslutit sig riksnäringsväsendets lantbruksorganisationer (RNSt) som dock i och för sig är en självständig organisation. I organisationen „Kraft genom glädje“ (KDF) utvecklas den livsbejakande viljan hos den tyska arbetarklassen. Denna organisation anordnar gratis semesterresor för den tyske arbetaren och sörjer för hans fritidssysselsättning. Med hjälp av denna organisation kunde år 1937 omkring 10 millioner arbetare resa på semester och samma år organiserades 400 kryssningar med omkring 1/2 miljon deltagare. I Riksarbetstjänsten (RAD) måste alla unga flickor och pojkar delta i sex månader och här tages ingen hänsyn till rik eller fattig, utan alla få här på nära håll lära känna det kroppsliga arbetets förädlade verkan. Om son till en bankdirektör eller en obetydlig bonde, så få dock alla genomgå denna grundliga skola, där de få arbeta med den tyska jorden. För samtliga tyska folkgrupper i utlandet övertar Folkförbundet för tyskarna i utlandet (VDA) ansvaret. Den svenska organisationen „Riksföreningen för Svenskhetens bevarande i Utlandet“ torde till sina funktioner i det närmaste motsvara den ovannämnda.

De nationalsocialistiska grundprinciperna fyllde mycket snabbt det tyska folket med en ny livsvilja. Grundläggande lagar säkerställa tyska folkets bestånd för all framtid. Särskilt bondebefolkningen anses vara en livskälla för det tyska folket. Det är styrkan i den tyske bondens blod, som ger det övriga folket kraft att leva. Från 1924 till 1932 hade bonden lidit under den hämningslösa kapitalismens spekulationer. Skulderna hade stigit från 3 miljoner till 12 miljoner. I arvslagen för bondehemman av den 30 september 1933 säkerställes den tyske bondens egendom och framtid. Ett bondehemman omfattar minst en „åkeräring“, d. v. s. minst 7,5 ha och högst 125 ha. Ett bondehemman, där arvingar finnas, får varken säljas, skuldsättas eller uppdelas. Det är den gamla odalrätten i ny form.

Aven industrien genomsyrades av en ny livsanda. Genom byggandet av riksbilvägar löstes inom kort arbetslöshetsproblemet. I sin fyraårsplan, som Führern lade fram för Rikspartidagen år 1936 gjordes försök att frigöra Tyskland från anskaffning av råvaror från utlandet.

Den tyska uppfinnarandan firade nya triumfer och man tillverkade en hel rad nya artiklar, vars framställning världen hittills inte hade ansett möj-

lig. Så tillverkades t. ex. av kalk och kol det nya Bunagummit, bensin utpressades ur kol, cellull och konstsidan tillverkades av trä. Den tyska staten höll på att tillfriskna, den blev starkare och folket såg åter mera förhoppningsfullt på framtiden.

I samband härmed trädde ånyo de gamla fienderna fram. En systematisk hetspropaganda igångsattes i utlandet, vars mest aggressiva föregångsmän bestodo av emigranter och judar. De andra nationerna ville inte höra talas om, att Tyskland skulle jämföras med dem. Den 14 oktober 1933 utträdde därpå Tyskland ur Nationernas Förbund. Inför detta beslut tillfrågade Führern sitt folk och vid en omröstning visade det sig, att 40,6 millioner anslöto sig till hans politik medan blott $2\frac{1}{2}$ millioner var emot den.

Flera voro de försök, som Adolf Hitler gjorde att åstadkomma ett något så när normalt förhållande till grannstaterna och därmed säkra freden. En non-aggressionspakt ingicks med Polen år 1934. I mars 1935 införde Hitler ånyo, enligt den redan i 1920 års programproklamation tillkännagivna punkten, värnplikten, samtidigt som han meddelade, att densamma är en äreplikt. År 1935 sökte Hitler vinna förståelse i England och ett flottavtal ingicks i vilket fastställdes, att förhållandet mellan de tyska och engelska krigsmarinerna skulle vara såsom 35 till 100. Alltså tilläts Tyskland endast att ha $\frac{1}{3}$ av det skeppsrum, som England gjorde anspråk på. Därmed lät Hitler tydligt förstå, att han på intet vis ville ingripa i Englands livs rättigheter, utan endast ville komma till ett uppklarande av förhållandet mellan Tysklands och Englands livsintressen. Då fransmännen år 1935 ändock slöto en militärpakt med Sovjetryssland, vilken tydligt nog var riktad mot Tyskland, lät Hitler i mars 1936 sin unga härs makt marschera in i Rhenlandet. Sedan Tyskland återfått Saar-området, förklarade det sig icke vilja ställa några vidare territoriella krav på Frankrike och föreslog en 25-årig non-aggressionspakt. Frankrike svarade inte ens härfpå.

Tyskland fann emellertid en vän i Mussolinis Italien. I oktober 1936 sammanträffade Hitler och Mussolini och lade därmed grundstenen till den vänskapspolitik, som nu finner uttryck i de båda folkens vapenbrödraskap. I november 1936 slöt Tyskland med Japan den antikominternpakt, som hade till mål, att skapa en gemensam front mot den internationella kommunismen. Även Italien, Mandschukuo, Ungern och Spanien anslöto sig senare till denna pakt, och flera nationer ha senare kommit till.

Steg för steg förverkligade Hitler sitt partiprogram. År 1936 hade Saar-området med 99,5% röstmajoritet självt röstat sig tillbaka till Tyskland. Genom Führerns förklaring år 1938 blevo alla tyskar, som levde i utlandet och därigenom erhållit främmande nationalitet, ställda under Tyska rikets skydd. Därmed voro de tyska minoriteterna i främmande stater inte längre beroende av den främmande regeringens godtycke, utan funno ständigt skydd i sitt gamla moderland.

Sedan förföljelserna mot nationalsocialisterna tagit överhand i Öster-

rike och den österrikiska regeringen, mot folkets vilja, ville framkalla en söndring med det Tyska riket, marscherade de tyska trupperna på begäran av den österrikiske inrikesministern Scyss-Inquardt den 12 mars 1938 in i Österrike, för att återställa ordningen. Redan den 30 mars 1938 förklarade sig Österrike såsom en del av Tyska riket. Vid folkomröstningen den 10 april 1939 röstade i Tyskland 99,02% för Führerns ingripande och i Österrike 99,73% för anslutningen till Tyskland.

Tyskland tog nu i tu med lösandet av den andra viktiga nationalfrågan. Det gällde de 3½ millioner sudettyskar, som i Tjeckoslovakien ledo svårt under tjeckernas våldsregim. Genom Münchenavtalet den 29 september 1938, där överenskommelse träffades mellan Hitler och Mussolini å ena sidan och Englands premiärminister Chamberlain och den franske premiärministern Daladier å den andra, förhindrades än en gång det hotande kriget.

Nu begynte hatet mot Tyskland att växa oerhört. Polackerna misshandlade den tyska minoritetsbefolkningen, vilken i tusenden flydde till Tyskland och av vilken också tusenden häktades och mördades av polackerna. England spelade åter inringningspolitikens gamla spel mot Tyskland och förhindrade tillkomsten av en ömsesidig förståelse mellan Tyskland och Polen. Tyskland återfordrade den tyska staden Danzig och var villigt låta Polen få behålla sin korridor till havet och hamnstaden Gdynia och önskade egentligen bara få bygga en riksbilväg, som skulle förena Ostpreussen med det övriga Tyskland. England däremot garanterade Polens „självständighet“ och försökte att åstadkomma ett förbund med Polen mot Tyskland. Här efter uppsade Tyskland flottavtalet med England och likaså den tysk-polska vänskapspakten och ingick i stället år 1939 en förbunds- och försvarspakt med Italien och i augusti samma år undertecknades en non-aggressionspakt med Sovjetryssland. Den engelska omringningspolitiken var härmed sprängd. Stött på sina engelska och franska garantier gjorde Polen dock förberedelser till en offensiv. Führern framlade ännu ett förslag till polackerna för att lösa problemen på fredlig väg, men Polen svarade aldrig. Ett sista fredsförslag av Mussolini antogs av Tyskland och Frankrike, men avslogs av England. De för förföljelserna i Polen utsatta tyskarnas klagorop ljödo över gränsen till hemlandet och tiotusentals tyskar fängslades. När så t. o. m. förvildade polska horder trängde in på det tyska riksområdet, var den tyska krigshären tvungen träda till motaktion den 1 september 1939. Den 3 september förklarade Frankrike och England Tyskland krig. Fälttåget mot Polen varade i aderton dagar och de chauvinistiska polackerna, som hade drömt om ett förintelslag utanför Berlins gränser, voro tvungna att slutgiltigt kapitulera. De satte tro till den engelska lögnpropagandan, att den tyska pansarn skulle vara av papp, och de redo med kavalleri mot de tyska pansarvagnarna. De visste nu, vad det betydde att utmana den tyske soldaten.

Efter fälttåget i Polen gjorde Hitler, den 6 oktober 1939, ännu ett fredsanbud, vilket dock tillbakavisades av England och Frankrike.

För att utbreda krigsskådeplatsen planerade västmakterna att besätta Norge. Den 9 april 1940 hann dock Führern med ett tio timmars försprång genomföra sitt motslag, vilket slutade med att Norge besattes.

Även vid försöket att via Belgien och Holland tränga in i det tyska Ruhrområdet, var det Hitler, som förekom sina fiender och motstöten gavs här den 10 maj samma år. Vid Dünkirchen tvingades engelsmännen att lämna kontinenten och fransmännen nedlade sina vapen den 17 juni. Vapenstillestånds-förhandlingarna fördes i skogen vid Compiègne, varvid den slagne motståndaren bevisades alla militära hedersbetygelser.

Härmed hade Tyskland för alltid utplånat skamfläcken från november 1918, då den tyska vapenstilleståndskommissionen mottogs med stenkastning.

Men därmed skulle inte världen ännu få fred. I öster samlade sig Stalins röda trupper till en hotande uppmarsch mot Tyskland. Tyskland förstod faran. Ni alla, som levat under det ryska våldets förtryck, vet, att de ryska officerarna redan då helt öppet talade om, att kampen mot Tyskland skulle sättas i gång hösten 1941. Jag tror inte, att jag behöver säga alltför många ord om detta mera. Ni estlandssvenskar minnas ju mycket väl, huru ryssarna reagerade på eder anhållan, då ni bad att få resa till Sverige: „Vad ha ni där att söka? Vi skall vara tidigare där än ni!“ Jag behöver inte närmare gå in på kampen i öster. Ni känner minst lika bra till den vita kulturens arvfiende, som hotar oss från Asien, som vi. Ni förstå, att den tyska kampen är berättigad, och ni alla andades lättare, när den tyska hären den 22 juni 1941 trädde till kamp mot den kommunistiska världsrevolutionären och det judiska hetzmakeriet. Ni ha fått genomleva detta, när vi stycke efter stycke befriade edert hemland. Och så kom den dag, då vi i stormbåtar satte kurs på Wormsö. Men också den dagen kom, då vi vid Wormsö gamla ärevärdiga kyrka bäddade våra soldater till den sista vilan. Jag kan aldrig glömma de ord, som en gammal wormsöbo sade vid detta tillfälle: „Egentligen borde vi ha legat här.“

Och därmed är ringen slutet i min framställning.

För många av eder äro dessa tankegångar nya. Jag har bemödat mig att i stora drag framställa det väsentliga. Det gäller här bara att hålla fast vissa fakta. Så få vi t. ex. aldrig glömma, att det var engelsmännen, som först började med bombangrepp på öppna städer; t. ex. angreppet på Strandbad Westerland på Sylt och på den sydtyska staden Freiburg. Man må också komma ihåg, att Tyskland väntade i tre månader med att gå till motangrepp. Tre månader varnade vi England. Nu försöker naturligtvis den fientliga propagandan att suddas ut dessa fakta. Men jag vet, att ingen fientlig propaganda finner något gehör hos eder. Ni vet, vad den uppdelningsplan för Europa betyder, som engelsmännen och amerikanerna tillsammans med bolsjevikerna ha beslutat. Ni vet nog, vad det skulle betyda, om Europa bleve utlämnat till bolsjevismen.

Vår världsdel måste för all framtid skyddas mot Asien. Det är fullkomligt likgiltigt, i vilken form hotet uppträder, det betyder ändå alltid

västerlandets tillintetgörrelse. Det må komma från en Dschinghis Khan eller Ivan den Förskräcklige, Peter den Store eller Stalin, innerst inne är det ändå alltid detsamma. Ni känner till Peter den Stores politiska testamente, i vilket han förutser de baltiska folkens deportation. Stalin ville genomföra denna plan. Hade han endast haft litet längre tid till sitt förfogande, så hade han genomfört sin djävulska plan. Hitlers motslag kom i sista minuten.

Vår generation måste bygga en levande ostvall till Europas skydd. Tyskland har med sina söners blod lagt fundamentet till denna försvarsvall. Tyskland har såsom hjärtlandet i vår världsdel fyllt sina europeiska förpliktelser. Ni känner den kultur, som måste försvaras och ni känner politrukernas „kultur“. Vi förstå varandra i denna grundfråga, Eftersom vi äro av samma uppfattning och inte tala förbi varandra, har jag försökt uppteckna några av de gångna årens inre drag.

Vi äro av den uppfattningen, att en fullständig nyordning måste genomföras i folkens samliv. Det gäller att bygga upp ett nytt land, i vilket folket med glädje och inre övertygelse hjälper till med det nya uppbyggnadsarbetet. Det är icke här tal om någon imperialism, under vilken andra folk skulle slavbindas, utan alla folk skola förbliva sig själva, de skola utveckla sin egen kultur vidare. För varje folk skall den tyska grundsatsen bli levande, att „den gemensamma nyttan går före egennyttn“. Vi kunna inte leva mot varandra utan måste leva med varandra, på det att inte nästa generation åter måste hamna i skyttegravarna.

Och därmed har jag åter slutit tankekretsen och har åter kommit fram till oss själva och vår generation.

Vårt arbete bakom fronten har endast en uppgift: att säkra den fred, som fronten tillkämpat sig med vapnen och att med vårt arbete skapa förutsättningen för ett varaktigt fredsarbete. Därför är det vår förnämsta uppgift att skapa gynnsamma levnadsförhållanden för folken och icke endast materiellt sett utan även andligt och själsligt. Ty först när ett folk är livsbejakande och fyllt av glädje och medvetet om, att det för sitt eget bästa utför det arbete, som fordras, då först kan det se framtiden an med glädje. Då först kan man våga utveckla nya initiativ, när man vet, att verket kommer att bestå och vet, att en stark stat skall skydda det mot alla förstörande krafter.

Vi tro på Tysklands seger. Hur skulle det annars gå för Europa? Vi tro på ett kommande samarbete mellan alla europeiska nationer. Framför allt tro vi på ett inre närmande till varandra av alla de folkgrupper, som äro av samma blod och i vars språk det ligger en återklang från en gemensam urmoder. Jag tänker på min hemtrakt, där de danska, frisiska och nordtyska språkgrupperna stöta samman, vilket gör, att vi fått nyckeln till de nordiska folken med oss i vaggan.

Vi tro på en kommande germansk broderfolksgemenskap. Redan när vi första gången kommo till eder, väckte det förvåning både hos eder och oss,

• hur omedelbart vi vunno kontakt med varandra. Och även om våra språk voro främmande, så förstodo vi varandra ändå.

Vi ha en gemensam fiende. Det är faran från Asien. Fiender äro också de krafter, som vilja hindra Tyskland i dess uppgift att vara Europas bålverk. En annan gemensam fiende äro de förstörande krafterna inom de egna leden, förrädarna, egoisterna, konjunkturriddarna och slutligen de människor, vilka inför allting endast ha en enda skeptisk fråga: „Till vad nytta är nu allt detta.“ Denne fiende är särskilt farlig bland eder. Han försöker förespegla eder ett fjärran Sagoland, i vilket mjölk och honung flyta och varest ni helt skulle vara bevarade från världens kamp. Man kan förstå er längtan efter ett rofyllt liv, när man känner ert lidandefyllda öde, men även därborta skulle ni vara tvungna att arbeta. Jag känner tillfullo de missnöjda bland eder och vet, att ni även i Sverige skulle knota.

Den tid skall åter komma, då alla kunna resa, vart de vilja. Endast de sunda och starka krafterna vilja vi behålla, som här vill bygga och bevara sitt hem. De övriga komma bara att verka hämmande på uppbyggnadsarbetet. Vi vilja inte skapa något fängelse åt er, utan vilja giva eder delaktighet i de unga förhoppningsfulla folkens gemenskap.

Ingen kan dra sig undan nutiden och det den medför. Inte ens Sverige. Sverige har nog av att självt komma till rätta med den nya tiden. Jag tänker härvidlag på de ord, som sades eder av deltagarna i den svenska delagationen: „Också Sverige har det svårt just nu. Sverige hjälper bl. a. Finland och sina stamfränder därute, vilka helt säkert äro i större behov av hjälp än ni.“ Och slutligen erinrade man eder om den heliga uppgift, som ni fått eder tilldelad av edra förfäder, nämligen att förkovra edert svenska arv.

Jag minns en liten historieberättelse, den om Torgny lagman, som vid tinget i Upsala svarade konungen: „Nog vilja vi följa dig i krig, men inte såsom Du vill mot vårt broderfolk i Norge. Om Du däremot vill följa de krigsvägar, våra gamla konungar gått, och föra oss mot öster, så följa vi dig strax.“

Jag erinrar eder om Karl XII:s staty i Stockholm, där han med svärdet i hand pekar mot öster.

„Kung Karl den unge hjälte,
han stod i rök och damm,
Han drog sitt svärd från bälte
och bröt i striden fram:
Hur svenska stålet biter,
kom låt oss pröva på.
Ur vägen moskoviter!
Friskt mod, I gossar blå!“

Den 9 september 1941 talade jag på Wormsö för första gången till eder. Genom de ryska politrukerna hade ni varit avskurna från den övriga världen

nästan ett helt år. Vid en vilopaus under den pågående kampen frågade ni mig, om ryssarna verkligen hade varit i Berlin. Så som jag då kunde svara på edra frågor, hoppas jag även med denna artikel ha besvarat en del av de frågor ni nu ställt mig. Vi känna varandra, och vi veta, var vi ha varandra. Vi veta också, hur långt vårt ömsesidiga förtroende sträcker sig. Endast en vänskap, byggd på förtroende, är verklig vänskap. När jag en gång tillsammans med en läkarkommission besökte bl. a. Klottorp för att fastställa hälsotillståndet bland estlandssvenskarna, frågade mig där en pojke med bävan, om de nu skulle mobiliseras. Naturligtvis var det en „mobilisation“. Men inte för fronten, ty den känna vi tyskar själva bäst till, utan det var en livsviljans mobilisation. en mobilisation för svenskhetens återuppbyggnadsarbete enligt grundsatsen:

Fort mit jedem feigen Knecht!
 Nur wer kämpft, hat Lebensrecht.
 (Bort med varje feig knekt!
 Blott den, som kämpar, har livsrätt.)

Kämpa kan man blott av inre övertygelse. Att äga övertygelse är både det vackraste men också det svåraste en människa kan äga. Äger hon detta så har hennes liv innehåll, men samtidigt också en förpliktelse att i kamp träda emot allt det, som strider mot denna övertygelse.

Men det är dock tyvärr ofta så, att just dessa människor, för vilka kampen föras, äga minst förståelse för densamma. Så säger ju också Björnson i de mycket tungt vägande och sanna orden:

„Forrådt af dem, som vakt skulde vaere,
 just af dem —
 sig, er det ikke sådan
 at en sannhet skal frem?“

Jag har i min bok „Der kimbrische Kernkreis“ försökt utarbeta min uppfattning av de germanska folkens gemensamma landskapskultur. Alltid möter en här denna djupa tragik, att de folk, i vars ådror nordiskt blod flyter, inte kunna sammansluta sig till ett enhetligt kraftcentrum. Denna gamla tragik genljuder även i de ord, som stå att läsa på den vid Lund resta stenen till åminnelse av det sista slaget mellan Sverige och Danmark, varvid striden stod om landskapet Skåne och som för alltid förblivit i mitt minne:

„Her ligger kække Mænd —
 hvis Been og Blod er blandet
 iblandt hinanden saa.
 at ingen siger andet
 end de var af een Slegt,
 de var og af een Tro;
 dog kunde de i Fred
 ej hos hinanden bo.“

Det gäller nu att motarbeta detta vår ras' tragiska öde. Och i denna kamp ha vi ingen användning för skeptiker, utan endast honom tillhör framtiden, som har en fast tro. Därför se vi också i den försagde, i den baksluge och i skvallermakaren en fiende till vårt framtidshopp.

Vi söka främst efter vikingen i den nordiska människan, och vi veta, att denne viking trots allt ännu finnes kvar i vårt och edert blod!

Och vi komma att vinna framtiden. Estlandssvenskarnas flagga skall bära deras egna gamla tecken: runöbornas vikingaskepp, vars segel skall smyckas med wormsöbornas solhjul. Och under detta vapen, ett skepp med fulla segel, vilja vi med Fritjof säga och detta tycker jag skall vara valspråket och det sista ordet:

„Förrän du stryker,
gå hellre i kvav!“

Svenskhjälpen

Av befullm. *LARS LINDSTRÖM*

När den gråa massan hösten 1939 välldes över Estland med sina trasbylten som släp i långa banor, så var det med ens klart för varje tänkande människa, att något katastrofalt skulle hända. För det första måste man konstatera att Sovjetunionen ej under några och tjugo år förmått att göra något till fromma för paradisedborgarna. Tyskarna flyttade ut ur landet för att slippa internationalens farhågor. Det var då tanken väcktes hos estlandssvenskarna om förflyttning till moderlandet Sverige.

Men ödet hade ej så bestämt. Det mått av lidande och umbärande som av en ödets nyck hade bestämts åt den lilla svenskspillran i förskingringen skulle tömmas till botten.

När så den 21 juni 1940 häxdansen sattes i gång i Reval, arbetare tvungos från sina arbeten för att delta i demonstrationen som kallades Estlands befrielse, fängelseportarna öppnades och ut kommo brottslingar av alla kalibrar, som suttit inne i 5, 10, 15 ja till tjugo år, blev nu hela Estland ett fängelse för oss.

Den asiatiska kulturen togrfördes överallt. Man bjöd på kommunistnarkotika. Drick i fulla drag, somna lugnt, Fader Stalin sköter nog säkert om operationen! En vacker dag skall du finna att du icke mer är en människa. Du behöver icke vara det. Du behöver intet hem, du har den stora internationalen, som lär dig att du är en atom blott, som ingår som beståndsdel i den.

Detta kunde naturligtvis ej gillas av frihetsälskande svenskar, som ville hava ett hem. De ville odelat njuta sin mödas lön och själva vara bestämmare i sina privata angelägenheter. Kommunistagenterna voro snart på det klara med saken och då var det NKVD, Tjekan som fick klara saken på så sätt att

fredligt folk försvann spårlöst, masshäktningar och avrättningar ägde rum utan like. Deporteringar skedde under förevändning av mobilisation. Leva dagligen med Damoklessvärdet över ens huvud. Sådant lärde vi oss känna kommunistparadiset. Och vi längtade bort!

När de segerrika tyska trupperna i slutet av augusti och början av september 1941 uppenbarade sig i svenskbygderna för att befria oss från kommunisthorderna, vilkas lystmäte på mord och rov måst tillfredsställas på den fredliga allmänhetens bekostnad, då hade vår längtan efter en verklig befrielse nått bristningsgränsen var även glädjen gränslös.

Men vilken syn mötte tyskarna? Folkets ledande män och kvinnorst försvinnande i det okända. De intellektuellas deporterande, massmobilisation av allt mankön, skräckslagna kvinnor med spädbarn och plundrade hem, där nöd och fasa gjort människorna till irriterade varelser, som höllo på att förlora allt vad mänskligt är. Det var kommunismens mål.

Den, som själv varit med och fått bevittna den tyska soldatens grämlse inför allt detta, han vet vad som besjalar honom när han med dödsförakt griper geväret, försakar hem och kära, gör uppoffringar som övergår det mänskliga och går in i ledet för kampen om förintandet av kommunismen. Det är den stora tanken att vilja befria mänskligheten från ett bann, som den asiatiska kommunismen genom fader Stalins konstitution, vilken utvärtes är som en vitmenad grav, men invärtes full med dödas ben, ålagt dem.

Bland våra räddare av tyska soldater gick i spetsen för en avdelning löjtnant dr Ludwig Lienhard. Det är dr Lienhards förtjänst att mitt under ett brinnande krig utverka myndigheternas tillstånd om inresemöjligheter för den svenska delegationen till Estland.

Det var vintern 1942 som en tremannadelegation från Sverige anlände hit. Jag skall aldrig glömma den dagen. Det blir mig ett oförgätligt minne. Kammarherre von Dickson, huvudet högre än andra, dr Hafström glad och vänsäll och maj. Mothander, väl känd från sin vistelse här ute förr. Ja, här voro de. Rikssvenskar i Estland mitt i kriget. Där kommer dr Lienhard. Han kunde hava alla skäl att vara stolt över händelsens tillkomst, men dr Lienhard's soldatvärdighet gjorde att han förblev den han var. Den outtröttlige hjälparen och plikttrogne ämbetsmannen.

Den svenska delegationens besök här ute resulterade i att en vacker dag anlände till Reval „Ett skepp lastat med...“

Hjälpepeditionen bestod av den förra delegationen, vilken utökats med Svenska Röda korsets representant major Porry, som skulle ordna om sjukhusfrågan i Rikull, samt överlämna Rödakorsbilen och ett rikhaltigt lager av sjukvårdsartiklar. Den stora sändningen bestod av flera värdefulla artiklar. Bland de större må nämnas två traktorer med plogar och tallriksharvar, två tröskverk, cirka femtio st. olika båtmotorer, trettio st. separatorer mm, mm. Inventeringslistan upptog inalles 375 olika artikelgrupper.

Hela gåvosändningen överlämnades av svenska hjälpepeditionen till Generalkommissarien i Reval, vilken i sin tur överlämnade den till ERÜ (= Estniska Folkhjälpén). För att uppställa regler till att beaktas vid fördelningen av de svenska gåvorna hade av dr L. Lienhard sammankallats representanter från all svenskorter i Estland. Den 26 juni 1942 kl. 10 voro församlade i Hapsals folkskola följande representanter från olika orter:

Generalkommissariatet: Dr Lienhard, Reval
Dir. Schott, „

Estn. Folkhjälp en, ERÜ	Dir. Nyman	Reval
	Bef. Laikoja,	"
	Org. Talvis,	Hapsal
Rikssvenska kommittèn	Maj. Porry,	Sverige
	von Dickson,	"
	Dr Hafström,	"
	Maj. Mothander,	"
Kommunalordförand. och tingsmännen	Hj. Pöhl,	Ordf.
	J. Lindström,	Vormsö
	A. Laving,	Nuckö
	J. Melders,	Runö
	H. Thomson,	Rikull
	E. Rosenberg,	Rågö
	J. Ahlros,	Vormsö
	J. Isacsson,	Runö
	E. Jakobson,	Nuckö
	A. Vesterberg,	Rikull
	A. Samberg,	Nuckö
J. Taman,	Korkis-Vippal	
J. Rönnerberg,	Sekreterare.	

För att få fördelningen inom en fast ram antogs av Tingsstämman följande tolv punkter, vilka skulle bli bestämmande vid fördelningen.

- I. Den samlade estlandssvenska Tingsstämman är ansvarig och måttgivande för fördelningsplanen och delgiver sina beslut till utskottet vid den estniska folkhjälp en.
- II. I och för genomförande av dessa riktlinjer bildas vid den Estniska Folkhjälpens centralkommitté ett tvåmannautskott. Den estlandssvenska Tingsnämnden utser dessa representanter.
- III. Utskottet är i sitt arbete ansvarigt inför FH centralkommitté och den estlandssvenska Tingsnämnden.
- IV. Folkhjälp en (FH) garanterar å sin sida genomförandet av estlandssvenska Tingsnämndens beslut.
- V. Den estlandssvenska Tingsnämnden erkänner följande fördelningsprinciper:
 - a) Gratisutdelning till obemedlade. Individuell prövning av dessa fall av lokalutskottet genom FH och inlämnande till svenskutskottet hos centralkommittén, vilken å sin sida vid osäkra fall kan förfråga sig hos medlemmar vid den estlandssvenska Tingsnämnden och vid centralkommittén för FH.
 - b) Försäljning av varorna till enskilda efter individuell prövning.
 - c) Försäljning av värdefullare varor till kooperativen i estlandssvenska bosättningsområden.
 - d) Priserna och försäljningsvillkoren bestämmas i princip av den estlandssvenska Tingsnämnden. I enskilda fall och i löpande arbetsgång av utskottet hos FH centralkommitté.

- e) Utskottet förelägger varje 14 dag till centralkommittén och estlandssvenska representationen redovisning över sin verksamhet.
- VI. Den estlandssvenska Tingsnämnden måste avgöra stridigheter och medla i desamma, om de icke i den interna arbetsgången bilagts av den juridiske rådgivaren.
- VII. Den estlandssvenska tingsnämnden är ansvariga organet för folkgruppen och ansvarig för friktionsfritt genomförande av besluten.
- VIII. Det juridiska forum och den juridiska förvaltningen är EFH (Estniska Folkhjälpén).
- IX. De inkasserade penningmedlen gå uteslutande till återuppbyggnadsfonden för den estlandssvenska folkgruppen.
- X. Den estlandssvenska folkgruppen besluter om användandet av medlen vid återuppbyggnadsfonden genom sin representation, vilken består av byarnas och kommunernas förtroendemän, vilka å sin sida utses genom den traditionella valgången å orten, i detta fall av kommunalordföranden och lokalkommittén för EFH.
- XI. Generalkommissariens representant och den befullmäktigade för sociala frågor behåller överinscendet i den mån saken ligger inom området för den sociala verksamheten.
- XII. Där det rör sig om nationalpolitiska frågor, hänvisas till motsvarande instanser hos Generalkommissariatet, som i egenskap av sista instans avgör alla ärenden, som berör den svenska folkgruppen och dess representation.

Det var med dessa tolv punkter som mitt uppdrag mötte mig i egenskap av det svenska arbetsutskottets verkställande ledamot. Så snart alla varor anlant från Reval, verkställdes fullständig inventering. Inventeringskommissionen bestod av följande personer:

ERÜ centralorganisation Reval:	Laikoja
	Arens
	Nyman
ERÜ Viks Kommitté, Hapsal	Talvis
ERÜ svenska utskottet	Lindström
	Rönberg.

Vid inventeringen uppräknades alla artiklar i detalj och infördes på inventeringslistan under nummer med angivet antal. De personliga paketen infördes alla under nummer med adressatens namn. I de personliga paket, som på ett eller annat sätt under transporten öppnats uppräknades förefintliga varor och med bifogad namnlista däröver närsluten i protokollet.

När inventeringen var verkställd och prisen fastställda på de varor, som kommo under pris, reglades dörrarna med två lås, det ena med nyckel för EFH i Hapsal och det andra för det svenska utskottet. Därigenom kunde icke EFH i Hapsal komma in utan svenska utskottet och ej heller det svenska utskottet utan EFH i Hapsal. Detta gällde för alla klädespersedlar och skodon så länge, tills de utsändes till respektive bestämmelseorter. Vid nedpackningen närvaro alltid EFH i Hapsals representant som kontrollör. Alla närliggande större kommuner hade likaså vid nedpackningen sina representanter med.

Alla dessa försiktighetsåtgärder hava varit företagna för att undvika misstankar hos svaga personer. Vad de prissatta varorna beträffar, så äro de införda i prislistorna och med artikelnummer för varje särskild sak med pris

som sedan sänts ut till alla kommuner och gälla som kontroll över pris och varor. Likaså har regelbundet meddelats kommunerna om fördelningarna, icke alltid varje 14 dag, utan efter varje fördelningskontingent av Tingsstämman.

I dag som är äro alla till fördelning bestämda varorna utskickade och på lagret finnes endast den bestämda %, som skulle bli reserv för eventuellt uppkomna behov, kvar.

Av kläderna har i blandspråkiga kommunerna vid fördelningen de mänskliga principerna föregått de nationella. Fördelningen har försiggått genom respektive EFH arbetsutskott.

De inkommande pengarna gå oavkortat till återuppbyggnadsfonden, som förvaltas av en femmannas styrelse och har eget bankkonto.

Arbetsutskottet kommer under framtiden att fortsätta sitt arbete inom den sociala verksamheten bland svenskarna.

Genom dr Lienhards och prosten Pöhls omsorg hava från Sverige anlant skolböcker, vilka för närvarande ligga inne på centralmagasinet och komma att räcka till för alla svenskspråkiga skolor. De fördelas av Tingets skolnämnd.

Sjukvården, för så vitt den angår de svenska intressena, kommer att ligga i socialvårdens hand, frånsett den medicinska kontrollen som står under Länsstyrelsens Hälsovårdsnämnd.

Till slut ett varmt tack till alla, som haft med saken att göra och understött den både materiellt och moraliskt. Först och främst till dr Lienhard för okuvad arbetsvilja och outtömlig arbetsförmåga, prosten Hj. Pöhl för sitt vidlyftiga upplysningsarbete när det gällt den svenska saken, både här hemma och i utlandet.

Till Sverige står vi alla i största tacksamhetsskuld för bispringandet i vårt svåra läge. Tack!

Det må här vara mig tillåtet göra en liten anmärkning på vårt präktiga folkmaterial. Här alltid ansett kritik vara nödvändig, men från sakkunnigt håll och rättvis sådan. Då länder den alltid en sak till fromma. Men dessa kritici, som utöva sin kritik utan sakkännedom, förkastar jag helt. Det borde en gång bli klart för oss svenskar att förstås, att om vi skola fortleva som nation, så måste vi komma till mera ömsesidig förståelse. Mig förefaller det som om varje småaktig klandrare avslöjade sig själv.

Kan ej undgå att i förbigående omnämna hurusom några personer hos mig anfört besvär över den „orättvisa“ som försiggår bland dem som skola handhava bestämmandet och fördelning ute i bydgen hos de lokala kommittéerna. Vid närmare undersökningar har jag dock i de flesta fall måst konstatera, att dessa „sakkännare“ äro vid sidan av vägen. Borde det ej kännas förödmjukande för sådana „sakkännare“? Mig tyckes så.

Under tiden jag förestod Kooperativa Handelsföreningen på Vormsö. lärde jag känna många goda och starka sidor hos vårt folk, men nu tyckes en svaghetsperiod hava inträtt hos en del. Visst är det sant, att man har svårt att få allt det man önskar, men vi får ej glömma att vi har krig. Likaså bör vi ej heller glömma, att detta krig slutar, och då har vi skäl att hoppas, att vänta, ja, att begära. Männe det ej är de föregående årens osunda samhällslära som insmusslat dessa sjukdomstendenser och då ha vi all orsak att göra oss fria därifrån på det gamla året.

Ett Nytt år möter oss med sina krav. Må vi icke glömma att vår uppgift ej är att nedriva, splittra och söndra, utan att bygga upp, förena och hela!

• Därtill önskas alla **Ett Gott Nytt År!**

Hapsal den 20 nov. 1942.

Den svenska folkskolan i Estland

Av skolföreståndaren
A. VESTERBERG

År 1650 grundade biskop Ibring en svensk sockenskola på Nuckö och år 1691 skulle bondeskolor anläggas både på Nuckö och i Rikull. Men trots prosten Hasselblatts energiska åtgärder blev det ändå ingenting av. Så förtgick det ända till år 1786, då genom prästernas bemödanden ett slags söndagsskolor på Nuckö och Wormsö kommo till. År 1849 inrättades dylika skolor även i Kors socken och sådana söndagsskolor fortforo att existera, tills egentliga folkskolor inrättades.

Allmän skolundervisning stadgades i Estland i mitten av 1860-talet, men svenskarna ägde ej utbildade lärare. Söndagsskollärarna hade hittills rekryterats bland den läskunniga allmogen. Åter var det prästerskapet, som tog hand om saken. Pastor M. Mozelli i Reval och W. Girgensohn på Nuckö vände sig till Ev. Fosterlands-Stiftelsen i Stockholm, som hitsände tre lärare, av vilka T. E. Thorén stannade på Nuckö som lärare vid det nyinrättade seminariet på godset Paschlep år 1874. Omkostnaderna bestredos av estländska riddarskapet. Innan dess hade några besökt estniskt seminarium i Kuuda och anstälts som lärare i svensksbygden. Sålunda öppnades Paschlep skola 1865, Kolsved i Rikull 1866, Sutlep 1867 och Osterby 1868. Sutlep skola är numera rent estnisk, och för de svenska eleverna har inrättats en ny skola i Klottorp. Likaså har Osterby skola upphört, och eleverna besöka Birkas folkskola. Kolsved skola upphörde med att en ny skola byggdes i Bergsby. Av de två andra Sv. Fosterlands-Stiftelsens lärare bosatte sig den ene, Petrus Bergsten, på Nargö och grundade 1874 en skola där. L. J. Osterblom bosatte sig på Wormsö

och öppnade 1873 skola i prästgården. (Om olika skolors öppningsår och storlek, se tabellen!)

Allt eftersom seminariet i Paschlep kunde utexaminera nya lärarkandidater, öppnades flera skolor med svenskspråkig undervisning. Visserligen upptog skolprogrammet ytterst få ämnen, t. ex. biblisk historia, katekes, psalmsång och något räkning, men all undervisning försiggick dock på modersmålet, och detta var ju alltid något.

Lokalerna voro trånga och mörka och kunde rymma endast ett fåtal av bygdens barn. Därtill var det lång väg till skolan, så att eleverna stannade borta hela veckan. I brist på utrymme fingo på många håll flickorna besöka skolan den ena veckan och pojkarne den andra. Intresset för boklig kunskap var dock väckt, och man kunde hoppas på en gynnsam utveckling av skolförhållandena i svenskbygden.

På 1890-talet mörknade utsikterna betydligt, i det att Estlands skolor utsattes för en förryskning utan like. Undervisningsspråket skulle vara ryska, och de rikssvenska lärarna blevo utvisade ur landet. Lärare, som besökt Paschlep svenska seminarium, avträdde dels frivilligt sina befattningar, emedan de icke kunde förmå sig till att undervisa svenska barn på ryska språket, dels blevo de avskedade, då de icke behärskade ryska språket. Visserligen infördes allmän skolplikt, och kommunerna förpliktades att bygga och underhålla skolor, men resultatet var och förblev kient. Lärarebristen i svenskbygden gjorde sig ganska kännbar och det av två orsaker: Dels måste läraren ha besökt någon rysk skola i staden, vilket oftast var förenat med stora utgifter och dels valdes och avlönades läraren av kommunalfullmäktige, som ofta inte ägde något som helst intresse för bildningsfrågor. Oavsett hur goda betyg sökanden kunde framvisa, valdes dock den, som började för t. ex. 1 å 5 rubel mindre lön. Det har hänt, att en f. d. soldat, som under militärtjänsten lärt sig något ryska, erhöll befattningen före sökande med betyg. Soldaten begärde blyg lön, ty hans „utbildning“ hade ju inte kostat honom någonting. Folkskolan var på den tiden treårig, och den mesta tiden åtgick till att plugga ryska språket.

På dessa s. k. val utsattes den sökande ofta för en rent själslig tortyr. Alla hans befintliga och obefintliga fel och brister diskuterades i hans närvaro, och han fick höra sitt ämbete förhånas och begabbas. Efter valet voro hans lidanden dock inte slut. Då religiösa väckelser titt och tätt drogo genom bygden, användes skolhuset också som bönehus. De flesta skolhus ha t. o. m. tillkommit med tanke på att främst tjäna som samlingslokal för religiösa möten. Lokalen rymde ett större rum för skola och möten och därtill den minsta möjliga bostad för läraren. Nu hände det i många fall, att klassrummet inte kunde rymma alla mötesdeltagare, och då lade man beslag på lärarbostaden, placerade sig i rummet och kände sig i allt som hemma. Läraren behövde man inte tillfråga. Han var ju vald av samma „ärevördiga“ gubbar och levde av deras nåd. Men trots detta fanns det ungdomar, som sökte sig in i ryska läroverk för att sedan kunna tjäna sitt folk och sin stam. Undantag härvidlag utgjorde skolan i Höbring, där godsägaren baron G. v. Taube visade ett särskilt intresse för denna skola. Hans ord var avgörande vid tillsättandet av lärare, betalade en försvarlig del av lärarens lön samt uppmuntrade elevens och föräldrars intresse för bildning genom att årligen utdela premier och gåvor åt elever, som särskilt utmärkt sig i sitt skolarbete.

Vanskeligast blevo förhållandena i kommunerna på Nuckö, där av okänd anledning godsägaren på Bysholm år 1775 uppsade sina svenska bönder och överflyttade ester från Niklas socken dit i stället. Sedan dess infördes estnisk gudstjänst, och estniska språket crövrade terräng i oanad omfattning. Den

vanskliga skolpolitik, som senare bedrivits i dessa blandspråkiga kommuner. torde vara orsaken härtill. Av ekonomiska och senare även av språkpolitiska skäl har man uppmanat kommunerna att inrätta endast blandspråkiga skolor, där läraren undervisade på tre språk: ryska, estniska och svenska. Isolerede från moderlandet och med föga kunskap i svenska språket, ställdes läraren inför en svår uppgift. De med föga eller svag nationalkänsla anställda lärarna övergingo så småningom av rent praktiska skäl till användandet av enbart ryska och estniska i undervisningen, även om de svenska eleverna segt hängde fast vid sin svenska ABC-bok. Som en ljusglimt i allt detta mörker utgör bildandet av föreningen Svenska Odlingens Vänner, som grundat och underhållit särskilt Reval, Korkis och Vippal skolor.

Med Estlands självständighet trodde vi estlandssvenskar skönja en framtid, som rent kulturellt lovade mycket. Den treklassiga skolan förvandlades nu till 6-kl. folkskola. Man gav oss också löften om kulturell autonomi. Men man bygger inte upp en kultur utan ekonomisk bärkraft. Den svenska allmänheten och den svenska bonden i synnerhet är fattig. Jorden inom det svenska bosättningsområdet är mager och lämnar otillräcklig avkastning. Den utlovade kulturella autonomin blev därför endast en hägring. Avsvenskningen på Nuckö fortskred i oförminskat tempo. År 1930 öppnades på Birkas en ny blandspråkig folkskola, en skoltyp, som särskilt omhuldots av skolstyrelsen i Vik, för elever för hela Nuckö. Den gamla Osterbyskolan upphörde nu med sin verksamhet. De första åren utgjorde de svenska eleverna i den nya skolan ungefär 50%. År 1942 endast 25—30%! År 1775 var befolkningen på Nuckö 100% svensktalande. Vid sådana fakta vill hjärtat gråta blod!

Fast folkskolornas antal under årens lopp vuxit till 19 med svenska som undervisningsspråk, har det aldrig funnits en folkskoleinspektör, som kunnat svenska, än mindre bemödat sig om att påtala de missförhållanden, som rått inom den svenskspråkiga skolan. För den goda grannsämjans skull ha ansvariga svenska män, som sett utvecklingen, måst tåga. Den svenska folksekreterarens befogenheter voro starkt kringskurna, och slutligen hade man ingen, som hade rätt att inspektera den svenska språkundervisningen i skolan.

Gott hopp om en friare utveckling fick man, då estniska staten anslog stipendier för utbildning av lärare i Sverige och Finland. Men vistelsen vid ett utländskt seminarium blev dock så dyr, att endast ett tiotal ungdomar vågade sig över. Med kraftigt stöd av vänner i Sverige, bland vilka må nämnas ärkebiskop Söderblom och lärarinnan E. Bergsten, dotter till grundaren av Nargö folkskola P. Bergsten, kunde ovannämnda ungdomar avsluta sina studier och insättas i kulturarbetet hemma. Dock har lärareutbildningen verkat bristfällig. Utom de, som fått sin utbildning i Sverige och Finland, ha de flesta skaffat sig kompetens i estniska läroverk eller på motsvarande kurser. Den svenska skolan lider givetvis av att lärarpersonalen saknar enhetlig utbildning. En icke ringa del i avsvenskningen har den svenska läroboksfrågan, som skolmyndigheterna icke brytt sig om att ordna. Läroböcker ha lärarna själva fått anskaffa till sina skolor från Sverige och Finland för det mesta i form av gåvor, och detta har haft till följd, att de svenska skolorna icke kunnat arbeta efter enhetlig undervisningsplan. Ofta har man i brist på svenska måst tillgripa estniska läroböcker!

Särskilt hårt drabbades den svenska skolan under bolsjeviktiden i ovannämnda två avseenden. De flesta svenska läroböckerna förbjödos eller konfiskerades, och nya tillåtos icke att införas från utlandet. Läraren stod fullständigt rädlös inför detta problem. I detta land, där varje minoritet „fritt“ kunde utveckla sin nationella och kulturella egenart, skulle vi strax tvingats att

uppges allt nationellt och kulturellt arbete, ty vi skulle tvingats att införa estniska och ryska läroböcker i våra skolor, något som inte behövde ske ens under förryskningstiden på 1890-talet. Tre skolor: Nargö, Rågö och Odinsholm stängdes. Lärarepersonalen drabbades likaledes hårt, då sex av våra lärare: N. Blee, T. Gårdström, And. Nyman, J. Berggren, And. Vesterblom och M. Gottkampf arresterades och bortsläpades. V. Pöhl och And. Lindström „mobiliserades“, och J. Dans mördades. Av ovannämnda lärare ha Gårdström, Nyman, Pöhl och Lindström genomgått resp. seminarier i Sverige och Finland. Får svenska lärarkåren någonsin mer se dessa sina medkämpar i sitt led? Vi ha saknat dem mycket, och tomrummet på arbetsfältet har svårigen kunnat fyllas. Arvet förpliktar, och ungdomar, som genomgått det svenska gymnasiet måste plikttroget fylla de luckor, som uppstått och inte sky mödan och söka sig anställning, där ansvaret är mindre och arbetet lättare.

De flesta skolhus äro gamla och otidsenliga. Således vänta rikullskolorna Höbring och Rikull, vormsöskolorna Norrby och Kärrslätt att få flytta in i ändamålsenliga lokaler, ty i trånga, dammiga och gistna lokaler äventyras folkhälsan, och undervisningen lider. Men våra kommuner tåla inte en så stor ekonomisk belastning, som nybyggandet av dessa skolor skulle medföra, varför staten borde intressera sig för saken och ingripa. Dessutom ha vi ännu på Nuckö blandspråkiga skolor, ett ont, som måste avskaffas. Ty även om man på senare tid skilt de olika språkgrupperna åt med avseende å undervisning, så vistas barnen dock inom samma hus, samma internat och på samma lekplan. På skolans samkväm och sammankomster talas endast estniska, svenska i undantagsfall. Således måste nya lokaler skaffas för endera svenskar eller ester

Svenska skolor läsåret 1942/43.

Kommun.	Skola	Grunddades	Antal elever	Antal kl.	Antal lärare	Lärarens utbildning	
						Seminarie	Gymn. o. kurser
Runö	Runö		c:a 40	6	2	2	—
Vormsö	Norrby	1918	55	6	2	—	2
"	Hullo	1873	150	6	4	2	2
"	Kärrslätt	1877	82	6	3	—	3
Nuckö	Paschlep	1865	24	4	1	—	1
"	Birkas	1930	43	6	2	—	2
"	Bysholm	1872	19	4	1	1	—
"	Klottorp	1930	43	5	2	—	2
Rikull	Rikull	1933	30	4	1	1	—
"	Höbring	1877	65	6	2	2	—
"	Bergsby	1901	32	3	1	—	1
"	Roslep	1901	23	3	1	1	—
"	Spithamn	1919	24	3	1	—	1
"	Odinsholm	1883	12	5	1	—	1
Vihterpal	Vippal	1919	c:a 20	3	1	—	1
Padis	Korkis	1909	c:a 20	3	1	—	1
Rågö	Rågö	1870	c:a 20	3	1	—	1
Reval	Reval	1917	c:a 20	6	2	2	—
Nargö	Nargö	1874	c:a 20	3	1	—	1

i Bysholm, Birkas, Paschlep och i Hullo. Svenska skolorna Vippal och Korkis måste bli självständiga skolor, om de skola kunna hävda sig.

Läroboksfrågan torde nu ha lösts, då vi med välvilliga tyska myndigheters bistånd lyckats få över en lärobokssändning, som torde vara enastående i det hänseendet, att våra skolor nu för första gången bli i tillfälle att arbeta med samma läroböcker och efter enhetlig läroplan för alla svenska skolor.

Återstår att önska att vi också finge en egen ledning för vår skola, en ledning, som förstår våra önskemål och som vill vår skolas väl och förkovran. Trots ringa till antalet äro vi dock en nordisk folkspillra som under sin tusenåriga tillvaro kämpat mot en hård natur, ekonomiska svårigheter och en missriktad språkpolitik. Och vi fortsätta kampen! •

Då vi stormade Wormsö

Av Dr L. LIENHARD

Fastän jag icke besökt Estland före kriget mellan Tyskland och Sovjet, kände jag ändå väl till estlandssvenskarna, emedan jag under flera år sysslat mycket med de skandinaviska dialekterna och bland dessa stött på estlandssvenskarnas olikartade dialekter. Dessutom träffade jag då och då baltikumtyskar och estlandssvenskar i Berlin.

I och med att fälttåget mot Ryssland tog sin början, kom jag till nordfronten. Jag skall emellertid göra en lång historia så kort som möjligt och börjar därför med angreppet på Reval. Vi voro placerade strax öster om Reval i ett moras „Tondiraba“ — ett estniskt namn, som betyder „Djävulsträsket“. Men det var, vid Gud, ett Djävulsträsk! Natt och dag visslade granaterna där, det knakade, brakade och väsnades i detta häxmoras och i luften så som det endast kan vara på Hexentanzplats en St. Hansnatt.

Framför oss låg Reval, vars spiror och skorstenar vi kunde se utan att ta till kikarna. Vi kunde tydligt med blotta ögat se, hur det ena efter det andra av bolsjevikernas ammunitionslager i förstaden Nömme exploderade och vråkte upp jättelika rökpelare, som sjönko ihop för att sedan lägga sig som en ogenomtränglig ridå över nejden. I den östra delen av Reval, mot hamnen till, kunde vi iakttaga, hurusom den ena fabriken efter den andra sköts i flammor, så att stadsdelen till sist var ett enda eldhav. De enda ting som reste sig över elden, rökmolnen och dimman var stadens kyrktorn och det för stadsbildens så karaktäristiska „Långa Herman“-tornet, det kända gamla fästningstornet på domkyrkoberget, från vars topp ännu sovjetflaggan fladdrade...

Under de korta pauser, som voro nödvändiga under angreppets gång, eller när vi nödgades söka skydd för den ryska spärreliden, hade jag tid att betrakta Reval. Längst fäste sig då mina blickar vid „Långa Herman“, ty detta torn påminde mig om den mängd tyskar som här kämpat, levat och stått på vakt mot österns horder. Men åsynen av denna stad erinrade mig också på ett levande sätt om de nordiska folkspillror, som på denna ort bidra-

git till kultiverandet ända från den dag, då, om nu sagan är sann, Danebrogen föll ned från himlen över de danska trupperna vid Reval och åt dem räddade slaget anno 1219.

... Den 28 augusti kom. I den allra tidigaste daggrynningen hade vi order att taga oss in i staden och besätta de mest strategiska gatorna. Kanonaden, som föregick angreppet, var fruktansvärd. Vi kunde se hur ryssarna flydde hals över huvud ut till fartygen i hamnen och huru staden tömdes, med undantag av de lik som blev kvarliggande, och över åtskilliga sådana måste vi ta oss fram, innan vi nådde centrum av staden.

Det egendomliga var, att i samma ögonblick kanonaden upphörde liksom krälade det fram människor ur källare, fönstergluggar, gömställen och vrår. I samma stund som dessa förskräckta varelser finga syn på oss tyska soldater, bröto de bokstavligt samman i glädjetårar. Det var ett ögonblick som man aldrig glömmer... men jag vill inte tala om det i alltför många ord. Det är bättre att icke skildra människors befrielse ur dödens bojar, ty för de oerhört djupa och uppskakande känslor, som härvid kommo i dagen, sakna vi de riktiga orden, ty vi bli själva gripna därvid, även om man som soldat får vänja sig vid åtskilligt sådant.

Sedan vi rensat gatorna från bolsjevikerna och fördrivit de sista röda resterna, gjorde jag ett par försök för att få reda på mina estlandssvenska vänners adresser. Den förste som jag uppsökt var kyrkorådsmedlemmen, gamle trovärdige Blees. De första orden han framstammade, berörde hans under natten bortförda dotter. Och nu satt han där, ensam i den demolerade lägenheten och grubblade. En gammal, ensam man i ett tomt rum med gapande tomma fönster...

Så snart jag kunde erinra mig mina övriga vänners adresser, främst då skolläraren Stahl, skyndade jag dit och var tvungen konstatera att denne släpats ned till hamnen och skeppats ombord på ett deporteringsfartyg, men ändå på något sätt hade lyckats rymma. Hans hustru hade tvingats, enligt mobiliseringslagen, att gräva skyttegravar i stadens utkanter natt och dag, så att hon var helt förbi. Vad dessa grävande kvinnor haft att utstå, kan man lättare i tanken göra sig en föreställning om än att med ord beskriva.

Min första tanke efter det, jag hade samlat dessa förskräckta ännu darrande, fullkomligt till ett nervsammanbrott bragta människor, var att ge dem tillfälle på eternas vågor rikta en hälsning till sina stamfränder i Sverige. Ännu stodo de där gråtande, skakande, fyllda av en marterande ångest, som bröt ut i höga snyftningar, vilka torde ha hörts långt bort över deras gamla hemlands gräns. Det var en stund av djupaste mänsklig tragedi. Och jag skall i detta sammanhang blott vidröra en episod, och den torde vara omöjlig att glömma. Det gällde de på svensköarna infångade och tvångsmobiliserade svenska unga männen, vilka, då deporteringsskutan lämnade Wormsö, tog upp en urgammal sjömansvisa, med följande text:

Farväl, farväl, välsignade ö,
vi kommer ei mer igen...

När vi marscherade upp längs den estniska kusten, slöto sig de gömda svensk- och estskarorna till oss. Jag skall alltid minnas med vilka bistra, stenhårda drag de mötte oss, hur de under tystnad togo de hopsamlade ryska gevären med ett grepp, som sade oss åtskilligt. I synnerhet fäste jag mig vid svenskarna, som, tigande som muren, gingo ut som sökarpatruller: de sade ej ett enda ord och kommo aldrig tillbaka med några fångar. Där de gått

fram i skogarna, vid bukterna och stränderna, där kunde man svära på, att ingen rödryss mera reste sig med gevär i handen!...

Så föll Hapsal och Baltischport.

Den estlandssvenska kusten var fri från det röda skräckväldet... men ännu återstod öarna ute i havsbandet.

En sak var oss tyska soldater som en välgärning, ty var vi än tågade fram, vaknade hoppet på nytt hos befolkningen, nytt livsmod strömmade in i människorna, och faran var liksom på väg att släppa sitt struptag... det var åter ett kort rastmoment, varvid man kunde låta tankarna spinna... och åter kommo minnena fram — de historiska... vi voro uppe vid Narva och stodo där vid ett säregt monument. Karl XII-monumentet, till minne av hans seger över Peter den Stores horder. Och vid Riga stötte vi på den väldiga vikingagraven, som även hade åtskilligt att säga oss, sentida söner av germanska läder, som här stått på sin post och givit sina liv. Under dessa tankens utflykter dök oupphörligt en bild fram: det var Karl XII statyn i Stockholm, där han står med svärdet draget och blicken mot öster, som om han evigt ville mana: där ligger fienden på lur!

Och snart blev det september. Den 8 befunno vi oss i förstärkt beredskap. Vi visste, att nästa morgon skulle försöket göras att befria de svenska öarna från det barbariska ryssväldet. Det gällde nu främst Wormsö.

Den 8 på eftermiddagen hade jag order att besiktiga utgångsstationerna på fastlandskusten och jag for upp och ned i min bil, observerade och planerade. Jag for över till Nuckö, där jag råkade min kamrat Leuchter, som hade order att från denna utgångspunkt starta med stormbåtar, vilka bemannats av estlandssvenskar och även några finlandssvenskar. Kamrat Leuchter hade just anlänt från Norge, norrifrån, och det var lustigt att höra, huru han gjorde sig förstädd av både finlands- och estlandssvenskar med sin norska. Vi resonerade i själva verket inte mycket, ty tanken på morgondagen upptog oss helt. Vi visste, vad det skulle kosta.

Vi „skaffade“ oss, på det sätt som soldater nu en gång bruka göra det, en höna, kanske var det två, och stekte dem över öppen eld. Vi hade tid på oss, ty eftermiddagen var vår, sätillvida som vi skulle kontrollera våra vapen, vårt ammunitionsförråd, pröva våra handvapen, medan vi planlade morgondagens kamp.

Först mot kvällen, i skymningen, som ofta är en vemodig stund för en soldat, då denne har tid med sig själv och sina tankar, blev det liv i luckan.

Dessa samtal före stormen glömmes man inte så lätt. Tala om för oss soldater om vänskap och förbrödring och förståelse — och vi blir misstänksamma. Stora ord! Men de ord, män ha att säga varann innan de nästa dag tillsammans träda in i stormen, där ligger något bakom: det är dödsriskens kamratskap! Sådana ord kan man verkligen lita på! Det blev ett allvarligt samtal. Och jag kommer ihåg då vi skildes, stod Leuchter och pekade mot Wormsö och sade på sin norska: „Vi mötes hist!“

Den 9 september är inne.

Gryningsdunklet vilade ännu omkring oss, när vi samlades på den flacka stranden intill Hapsal. Vi stå med klockan i hand. På slaget 3.45 har kustartilleriet order att påbörja musiken. På sekunden ljuder det första skottet och vi se i samma sekund jättepelare av eld resa sig på Wormsö. Nu börjar en ny musik: mellan skotten höres Leuchters stormbåtar larma över havet, de äro redan nära öns stränder. Strax därpå knattra och väsnas kulsprutorna. Ryssarna på ön ha vaknat. Det ryska öartilleriet svarar. Men ingenting kan hindra Leuchters skaror, estlandssvenskar, finlandssvenskar och tyskar hoppa i land.

Själv går jag till mitt avsnitt. Brofästet är redan rensat från ryssarna,

och vi marschera i raskaste tempo in mot Söderby. Vidare fram bli vi angripna av en klunga ryssar vid Rälby, där vi få rensa upp ett skogsnäste, vilket går på ett litet ögonblick, ty svenska pojarna känna till förhållandena. Därefter går marschen mot Hullo, där det oförmodat uppenbarar sig över våra huvuden några ryska plan som skjuta vilt på oss. Kulorna vissla, men vi stå oförmögna att göra något åt det.

Kulornas vinande hade jag upplevat både tidigare och senare, men varken förr eller senare det språng, som min estlandssvenske adjutant gjorde. Han stod vid en sådan där typisk svensk gårdesgård av gammal typ, som räcker till maghöjd, då han liksom vi andra blev överraskad av de ryska maskinerna. Med full mundering och geväret i handen gjorde han ett språng upp i luften, för utan vidare över gårgårdsstörarnas spetsar och rusade som en oljad blix och tog täckning bakom en stenmur. Hans kamrater påstodo senare, att han började trampa med benen redan i luften.

Egendomligt nog kommer man helst ihåg de humoristiska sakerna, kanske för man ibland inte vet, hur man skall kunna glömma skräckscenerna — dem talar man i alla fall ej gärna om. Eller är det kanske för att man omedvetet måste ha en själslig motvikt mot skräcken och eländet? Faktum är att medan ryssplanen gävo eld, låg jag och tänkte på svenskens språng och skrattade däråt. De roliga hågkomsterna vara längst. Likaledes kommer jag ihåg en gammal svenskbonde, till vars gård vi kommo en morgon i gryningen, när vi förföljde några i oordning flyende ryssar. Boningshuset var folktomt, men i svinstian satt gubben. Vi frågade, om han sett ryssarna. Nä, inte hade han sett några inte, men utomkring husen hade det varit skottlossning. Det hade han emellertid ej fått bry sig om, för son skulle grisa, men det ville inte lyckas; hon låg så här redan på andra dagen — kunde jag männe inte — — Jo, det kunde jag, för jag är också från landet och grisandet är en förbaskat viktig sak. Mitt folk därute blev oroligt, men en sådan sak måste nogsamnt överläggas och diskuteras. Gubben fick en sup. Son fick litet senare tio stycken kultingar, granna grisar och bara en galt. Kanske följde gubben mitt råd. — Ryssarna fick vi också tag på!

Något liknande hände på Wormsö. En bonde stod framför sin stugdörr och tittade lugnt på oss, som om vi vore en alldaglig uppenbarelse där. Jag frågade efter ryssar. „Jaså, herrn talar svenska!“ sa han, „det var ju intressant.“ Jag frågade åter, om han sett några ryssar. Då undrade han, om jag inte ville stiga på! Mitt folk stod runt huset och det såg inte ut som en fälla. Jag klev alltså in. Han pekade på en vävstol. Jag höll på att kvävas av otålighet. Hade han sett några ryssar? Nää, inte just för tillfället, dom var i väg redan för en halvtimme sedan, men här hade han såna „vackra brokata handvävda vormsöbonader“, dom skulle jag få billigt, om jag köpte!

Från Borrbby till Hullo på Wormsö går en smal skogsväg. Då vi tågade fram längs den, kom vi i artillerield och måste taga betäckning. Efter salvan fortsatte vi. Några hundra meter längre fram stod ett litet, prydligt hus. En gammal kvinna sprang gråtande fram och tillbaka på vägen. „Lienhard, fråga henne vad som står på!“ ropade kaptenen till mig, ty knappa tio meter från huset var en stor, ny nedslagsgrop. „Är ni sårad?“ frågade jag full av medlidande. Jag tror inte jag ord för ord kan återge hennes svar, men så mycket förstod jag i alla fall av hennes ordsvall: hon hade hyrt det nya huset och hade just druckit kaffe — då kom granaterna, och titta här vad de ställt till: detta eländiga krig, alla fönster var sönder och det till på köpet just nu, när glas var så dyrt och svårt att få — detta eländiga krig — och kaffet, som hade sprutat över den nya, vita bordduken! — — —

Vi hade tagit byn Hullo mitt på Wormsö. På natten låg vår postering uppe vid kyrkan, alldeles norr om byn. Följande morgon gick ryktet, att

ryssarna tänkte angripa genom Fällarneskogen. De försökte också. Men vad som bitit sig fast i minnet på alla de soldater, som var med om denna korta eldstrid, var följande lilla episod: Strax norr om kyrkogården mellan de fientliga linjerna stodo några hus, som härbärgerade öns sjukstuga. Mellan salvorna kom plötsligt en fru fram från husen och mot oss. Man hade ju blivit misstänksam och månet gevär riktades mot henne, då hon närmade sig. Hon svängde en tygtrasa och ropade oupphörligt någonting. Ingen förstod henne eller lät henne komma närmare. Jag hade nog sett kvinnan, men låg för långt bort för att höra vad hon sade. Man skickade efter mig och då förstod jag — jag ville inte tro mina öron, men hade fattat rätt: „Barnmorska, barnmorska!!“

Det var inte alla som höll torrt, så skattade vi. Men det är förvisso viktigare att hjälpa liv till världen än att släcka ut dem.

På bytorget i Borrby såg jag kvinnorna sitta med sin sticksöm mitt under artillerielden. En wormsöhustru får aldrig vara arbetslös. Stickandet är hennes andra natur. Utan de fem stickorna är världen ofullständig. Endast när krevaderna lågo alltför nära, togo de betäckning. Några av mina karlar gick ed på, att de sett dem sticka även, när de sprang sin väg. En av dem ropade i ett 17—18. Karlen trodde hon fått en chock, ty salvorna togo mark tätt framför. Han visste inte, att när man sticker hälen, tar man ihop den sjuttonde och den adertonde maskan.

En dag kort efter stridens slut exocerade jag med mitt estlandssvenska frivilligkompani. De hade aldrig gjort militärtjänst, och jag kunde ej svenska kommandoord, och därför bestod huvudparten av mitt kommandospråk i det norska och svenska sjömansspråkets saftiga vändningar, som jag kände till från min sjömanstid. Av dessa drog jag mina slutsatser om den ton jag borde bruka på kaserngården. Och det gick också bra. T. o. m. gevärsgreppen lärde de sig. Byns invånare stodo som åskådare gapande av förvåning. Efteråt kom en „delegation“ och frågade på fullt allvar efter min trosbekännelse.

Så blir det en blandning av allvar och skämt. Men jag har verkligen endast två eller tre gånger där hört en svensk svära och då var det skäligen tomt. Endast en kunde och vågade! Han hade s. a. s. monopol. Det var min bästa vän Murman. Han var omkring de 60 och strövade med ungdomen genom skogarna med automatgeväret i näven. Säkert dog ryssen redan vid anblicken av honom i sjömansstövlar, blå öppen vaperock, orakad, med bredbrättig, bucklig, svart hatt och fullbehängd med patroner i bältet. En viking — eller sjörövare — i varje fall en karl! Han kunde svära! Han hade i 16 år varit underofficer i tsararmén. Alla tyska soldater, som kände honom, tänka gärna på honom. Det är sådana vi tyskar ha föreställt oss svenskarna, djärva, raka, orädda.

Hur det till slut gick, är bekant. Nog sagt, den hetaste dagen och det blodigaste slaget om ön stod kring fyrtornet i Saxby, där de röda ryssarna bitit sig fast och deras förskansning var finurligt uttänkt. Här förlorade vi filera män. Här stupade också flera av Leuchters stormpioniärer och här återfann jag efter fäkningens slut Leuchter själv bland de döda. En projektil hade gått tvärs igenom hans kropp. Jo, vi möttes hist!

Vi samlade så våra döda vid den gamla kyrkan på Wormsö, där vi grävde dem gravar.

Jag hade samlat all befintlig ungdom på ön i en frikår och beväpnat dem. De voro alla uppställda som hederskompani vid graven. Varje på ön befintlig människa var kommen till kyrkan, och om det någongång visat sig, att den kamp vi tyska soldater kämpade här mot bolsjevikarna, var en kamp

för Europa, så var det här tillsammans med estlandssvenskarna vid den öppna graven av deras och mina vänner.

Under akten kom jag att tänka på en dansk diktares ord. Måhända var det minnet av kamrat Leuchter, som jag nu måste ta avsked av för alltid, som kom mig att minnas dikten:

Ved en Groendes Död
skal man klage med Gråd
över Gärning som aldrig blev gjort.

Ved den Däfuldes död
skal man sørge med Dåd,
følge väbnet till Dødsrigets Port!

Och där stodo de omkring i gevär, estlandssvenskarna. Prosten Hjalmar Pöhl vigde gravarna. Jag kommer aldrig att glömma den senhösteftermiddag, då wormsöborna med blottade huvuden stodo kring de öppna gravarna och sjöngo den gamla stridpsalmen „Vår Gud är oss en väldig borg, Han är vårt vapen trygga.“ Och det var inte många ögon, som voro torra, då vi efteråt sjöngo om hemmet „Hem, hem du kära hem“, och vi tänkte på de många, som lågo där och aldrig skulle komma hem mera.

*

Ett år senare var jag av Wormsö församling bjuden till att hålla minnestal på årsdagen för öns befrielse. På resan fram till Hapsal körde jag förbi krigargravarna längs vägkanten, där kamrater från mitt regemente lågo. Vi stannade vid en milstolpe, och som tankarna kretsade omkring kampen för ett år sedan, stod jag där och försjök i minnen. Där stod milstolpen och pekade västerut mot Hapsal. Och om jag nu fortsatte att gå alltmer väster ut skulle jag så småningom komma till Flandern. Och jag tänkte på dem av min släkt, som där blivit jordade i sista världskriget. Jag tänkte också på de kamrater, som jag själv varit med om att föra till den sista vilan i denna jord. Jag tänkte också på Dünkirchen, som närapå hade tagit mig själv.

Och där stod milstolpen och pekade mot söder. Om man skulle fortsätta den vägen, skulle jag möta tyska soldatkamrater under Afrikas brännande sol. Fortsatte jag mot norr, skulle jag även på Nordkaps yttersta spets finna en tysk vaktpost, som stirrade ut mot ishavet. Och från öster kom jag just från skyttegravarna omkring Leningrad. Overallt låg där soldatgravar vid landsvägarna. Och de där nere under torvan, skulle engång bliva jord, som den jord, vilken omgav dem. Det skulle bliva en kostbar jord, en jord som Tysklands sol hade uppfostrat, en jord, som en tysk moder där hemma skulle fälla sina tårar över, tårar, en flod av tårar, men de skulle göra den jorden fruktbar, så fruktbar, att en helt ny ljusnande framtid skulle gro ur den.

På Wormsö berättade jag om en tysk mor därhemma. Hon hade fyra söner, som jag alla kände till. Vi hade lekt tillsammans som barn. Hon bad mig, den gång jag låg i Frankrike, att sända henne lite jord från hennes sons grav där. Han hade stupat vid Verdun. Senare har jag hört av en kamrat, att hon hade förlorat sin andre son i Afrika och hade bett om jord från hans grav. Och en tredje son har jag själv varit med om att begrava uppe vid Leningrad. Jag själv sände henne jorden från öster. Hon har planterat ett litet träd i denna jord från tre av kontinentens väderstreck. Och trädet gror och är starkt, skriver hon till sin fjärde son, som går på en undervattensbåt under Amerikas kust.

Där står på Wormsö gamla kyrkogård en mängd gamla gravkors. Det är

det gamla solkorset, och de dödas namn är för länge sedan glömda. De stå där så fasta och vackra, som om de hade vuxit upp ur jorden. Den nya tidens fula, rostiga kors av järn stå som främmande inkräktare mot dessa gamla fastgrodda adelsmärken. Man kommer till att hålla av den döde, som ligger där under, bara man ser stenkorsen. Wormsöborna ha tyvärr med den nya tidens försvinnande känsla för pietet tagit en del av de gamla ärevördiga solkorsstenarna och slängt dem i kyrkdiket.

De ha frågat mig på Wormsö, vad de skulle göra för att smycka krigargravarna. Jag visste nog, vad jag skulle göra, men jag tycker det är wormsöbornas egen sak, att själva finna den rätta formen för gravarnas utsmyckning. Redan den härliga vida platsen norr om kyrkan är i sig själv ett smycke. Att se siluetten av de tunga stål hjälmarna, såsom de hänga där på korsen under de starka furustammarna, att se dessa siluetter mot den sjunkande solen i väster ger en en viss känsla av trygghet, en känsla, som om dessa hjälmar och jorden hörde tillsammans.

Jo, jag skulle ta de gamla bortglömda solkorsen och sätta dem över var och en av de stupade. Och de gamla Wormsönamnen i korsets ring skulle få nytt liv. På stenplattan nedanför korsringen skulle namnet på den stupade tyske soldaten huggas in. Och de två skulle bliva ett: namnet på den gamle döde svensken och den unge stupade tysken, de skulle bliva ett och vara symbol för att vi alla äro bröder av samma jord och blod. Två namn, men båda ha givit sitt liv för Wormsö, den ena i arbetet och dagen, den andra i blodet och döden. Bägge vila de i samma jord och wormsöborna känna dem båda såsom hörande till samma andliga enhet. Samma själ lever i dem båda. Och bakom gravarna med deras rad av solkors skulle jag sätta en stor sten och i den hugga in stål hjälmens silhuett. Inte vet jag någon inskrift, men jag tänker på den gamle wormsöbo, som sade till mig: „Egentligen var det ju vi, som skulle ligga här!“ Och jag tänker på den wormsögumma, som fann ord, vilka grävt sig ännu djupare in i mitt sinne, det är Zinsendorffs välkända ord under Kristus på korset:

„Detta har jag gjort för dig!
Vad har du gjort för mig?“

* * *

**Und setzet ihr nicht das Leben ein,
wie wird Euch das Leben gewonnen sein!**

**Og sætter Du ej Ditt liv på Spil —
ret aldri Du livet vinne vil!**

Birkas folkhög- och lantmannas- skola –

en svenskhetens
kulturutpost i öster

Av agr. FR. ISBERG

Den lilla svenska folkspillran på c:a 7000 personer, som sedan urminnestider varit bosatt ute på Estlands nordvästra kuster och på de utanför liggande öarna, var ända till 1870-talet isolerad från moderlandet Sverige — frånräknat den svenska tiden i Estland, då allmogebefolkningen knappast i någon större utsträckning kom i beröring med de svenska statsmyndigheterna. Denna seklerlånga isolering medförde, att estlandssvenskarna i slutet av 1800-talet stodo kulturellt betydligt lägre än sina stamfränder hemma i moderlandet Sverige och i Finland. I början av 1900-talet började emellertid det upplysningsarbete, som de av tysk och svensk härkomst varande prästerna och de i bygden verkande folkskolorna bedrevo, att bära frukt, genom att estlandssvenskarnas nationalkänsla väcktes och befolkningen småningom började inse, vilket värde erhållandet av utbildning för ungdomen hade.

Kort efter det den svenska kulturföreningen „Svenska Odlingens Vänner“ bildats år 1909, började tanken på upprättandet av en svenskpråkig folkhög- och lantmannaskola diskuteras av denna förenings ledande män. Man ville med en dylik skola höja allmänbildningen hos den svenska ungdomen och bland den väcka intresset för svenska språket samt ge estlandssvenskarna, som till minst 70% livnära sig av jordbruk, utbildning i deras huvudnäring — jordbruket. Denna vackra tanke kunde emellertid inte realiseras på grund av att världskriget bröt ut 1914 och lamslog all kulturell verksamhet i Estlands svenskbygd.

Kort efter det Estland blev självständigt 1918, började de ledande männen bland estlandssvenskarna med riksdagsmannen Hans Pöhl i spetsen arbeta för upprättandet av en svensk folkhög- och lantmannaskola. Nu voro emeller-

tid förutsättningarna mycket större än under ryska tiden för förverkligandet av denna idé. De estniska ämbetsmännen lade inga större hinder i vägen och redan 1920 på hösten kunde skolan börja sin verksamhet i Birkas herrgårds lokaler. Eftersom det i skolans undervisningsprogram även ingick jordbruksämnen, utarrenderade estniska staten även åt skolan c:a 90 hektar jord.

Estlandssvenskarna hälsade denna egna svenskspråkiga skola, som började arbeta med rikssvenska medel och under ledning av från Sverige inkallade lärare, med största glädje, och skolan kunde under sitt första verksamhetsår inte på långt när mottaga alla elever, som anmälde sig. Under de första åren av sin verksamhet hade skolan att kämpa med ytterst stora svårigheter. Skolan saknade alla möbler och husgeråd och skoljordbruket saknade inventarier och djur, varför dess rektor och lärare måste låna och samla ihop det nödvändigaste från bygden. Men allteftersom skolans arbete fortskred, kunde man med välvilliga människors hjälp i Sverige skaffa böcker, möbler till skolan och döda samt levande inventarier till jordbruket, så att Birkas på hösten 1939, då Sovjetunionens trupper lade beslag på skolan, var ett fullt dugligt mönsterbruk i Estlands svenskbygd.

Skolan, som under 20 års tid finansierades från Sverige via den svenska kulturföreningen „Svenska Odlingens Vänner“, var under de första 10 åren av sin verksamhet den viktigaste kulturhärden i Estlands svenskbygd och var fördenskull flera gånger hårt ansatt från mot svenskheten avogt sinnade personers sida. Den har under sin tjugotreåriga verksamhetsperiod besökts av icke mindre än 577 unga estlandsvenskar, varav 212 varit pojkar och 315 flickor.

Tabell över elevantalet under tiden 1920—1942 vid Birkas folkhög- och lantmannaskola.

Skolår	Antal elever		
	Pojkar	Flickor	Summa
1920—21	13	26	39
1921—22	7	19	26
1922—23	10	17	27
1923—24	5	17	22
1924—25	7	18	25
1925—26	9	20	29
1926—27	12	16	28
1927—28	8	14	22
1928—29	7	22	29
1929—30	10	15	25
1930—31	12	19	31
1931—32	4	6	10
1932—33	9	13	22
1933—34	6	17	23
1934—35	11	12	23
1935—36	13	12	25
1936—37	10	15	25
1937—38	11	15	26
1938—39	11	15	26
1939—40	8	14	22
1940—41	8	14	22
1941—42	8	14	22
1942—43	13	15	28
Summa	212	365	577

I medeltal pr år 25 elever, därav 36,7% manliga elever och 63,3% kvinnliga.

I och med det svenska gymnasiets tillkomst 1931 förlorade Birkas sin betydelse som den högsta svenska allmänbildande skolan för estlandssvenskarna, och då samtidigt den nya estniska skollagen inte lämnade plats åt folkhögskolan i det officiella skolnätet, omorganiserades skolan småningom till jordbruksskola med något mera utvidgat program i allmänbildande ämnen än i de estniska jordbruksskolorna.

På hösten 1939, då Sovjetunionen erhöll militära baser i Estland, började en svår tid för Birkas folkhög- och lantmannaskola. Skolåret hade just börjat och eleverna hade anlänt med sina matvaror, då plötsligt den 10 okt. militära myndigheter i Reval gävo befallning om, att skolans huvudbyggnad med tillhörande uthus skulle utrymmas under två dagars tid, så att röda armén skulle kunna taga den i besittning. Skolans rektor, som var rikssvensk, packade i hast sina saker och reste över till Sverige. Eleverna fingo sina medförda matvaror tillbaka och reste hem. Birkas saga såg ut att vara all efter sin tjuugoåriga kulturverksamhet i svenskbygden. Att det emellertid inte blev så, ha estlandssvenskarna att tacka dåvarande ordföranden för Svenska Odlingens vänner, Mathias Westerblom. Han satte alla disponibla krafter i gång, för att få skolan i gång på nytt. På hans initiativ överflyttades skolan till Vormsö prästgård, som prosten H. J. Pöhl godvilligt utrymde och ställde till skolans förfogande. Undertecknad anställdes som rektor för skolan, och när skolans saker efter många transportsvårigheter den 16 okt. kunde flyttas över till Vormsö och sedan nödvändiga reparationer utförts i prästgården där, kunde skolan igen öppna sina dörrar för 22 elever.

Skolan hade ända från början av sin verksamhet ekonomiskt stått under „Svenska Odlingens Vänner“, men sommaren 1939 utkom det en ny lag i Estland, vilken stadgade, att alla privata, icke statliga skolor, skulle höra under en för detta ändamål bildad stiftelse och i december månad samma år måste även Birkas överlämnas av S. O. V. till en dylik stiftelse, i vilken voro representanter från samtliga svenska föreningar och organisationer invalda samt en representant från bildningsministeriet i Reval. Till Stiftelsens ordförande valdes dåvarande svenska folksekreteraren, N. Blees. Överlämnandet av skolans saker och papper av S. O. V. till Birkasstiftelsen skedde officiellt den 1 januari 1940. Skolan erhöll på detta sätt officiellt en ny husbonde men detta förändrade inte på något sätt skolans inre struktur. Skillnaden låg endast däri, att tidigare hade skolan fått de av svenska riksdagen anslagna medlen direkt från S. O. V., men numera lämnade denna förenings kassör pengarna till Birkasstiftelsens kassör, som sedan i sin tur efter behov gav dem till skolan.

När kommunisterna den 21 juni 1940 övertogo makten i Estland och började omorganisera skolnätet efter sovjetiskt mönster, stängdes alla skolor i hela landet och med dem även Birkas. Skolans hela lärarkår entledigades den 1 augusti samma år och den 1 september lade staten beslag på skolan samt till denna hörande jordbruk. Samtidigt upplöstes Svenska Odlingens Vänner och Birkasstiftelsen. Båda dessa föreningars tillgångar beslagtogs av staten.

Ända från den 16 okt. 1939 till mitten av juni månad 1940 voro c:a 300 ryska soldater inrymda i skolans huvudbyggnad. Likaså voro stall och diverse uthus beslagtagna av röda armén.

När de sovjetiska trupperna i mitten av juni lämnade skolan, var denna i ett ytterst eländigt skick. Alla dörrar saknade lås, de flesta voro utan gångjärn och sönderslagna. Etthundra femtio fönsterrutor voro sönderslagna. En stor del av ugnarna voro obrukbara o. s. v. Efter röda arméns trupper

flyttade ett tjugotal gränsvakter in i skolans huvudbyggnad. Dessa lämnade emellertid de tidigare beslagtagna ekonomibyggnaderna tillbaka åt skolan.

Efter stora svårigheter med myndigheterna i Reval lyckades undertecknad småningom få skolan intagen i det officiella fackskolenätet i landet och erhöLL själv anställning som föreståndare för skolan. Värre var det emellertid att få ut de ryska gränsvakterna, som bodde i huvudbyggnaden. I detta ärende måste undertecknad ett tiotal gånger besöka den ryska armébefälhavaren på Uuemöisa och de militära myndigheterna både i Reval och Hapsal. Slutligen i slutet av september månad lyckades det med den då ännu till namnet fungerande estniska militärchefens i Hapsal hjälp att få ryssarna ut ur skolan.

När skolan var ledig gällde det att börja utplåna spåren efter den ryska militären. Länsstyrelsen i Hapsal, som tog hand om skolan, ställde 1000 Ekr. för remontarbetenas utförande till förfogande. Med dessa medel kunde de värsta spåren efter ryssarna utplånas, så att rummen blevo någorlunda lämpliga för skolarbetets upptagande.

Under tiden hade skolans förra lärare och husmor avgått och visade ingen lust att komma tillbaka mer, varför det gällde att söka nya lärare. Småningom lyckades undertecknad efter många om och men få förra svenska folksekreteraren N. Blees, som under tiden blivit avskedad från sin förra befattning, anställd som lärare och till husmor en ung estlandssvenska. Och den 21 okt. 1940 kunde skolan igen öppna sina dörrar för 22 elever.

Skolarbetet var under den kommunistiska vintern fullt av besvärligheter i alla avseenden. Dagligen kom det nya förordningar. De kommunistiska agitatorerna och kommunistiska partiet i Hapsal pressade skolans föreståndare ganska hårt, för att denna skulle bilda en ungtkommunistisk förening och bedriva kommunistisk propaganda bland eleverna i skolan. Vi lärare här på skolan försökte på alla möjliga tänkbara sätt att kringgå dessa bestämmelser, och följderna blev att det på Birkas inte fanns några ungtkommunisterna.

Trots alla svårigheter kunde skolkursen avslutas, och på våren, när eleverna farit hem, började en svår tid för oss lärare. Redan under vårvintern började GPU-männen intressera sig för oss, och i början av maj månad arresterades skolans bokhållare, en estnisk yngling. Den 14 juni bortfördes läraren Nikolaus Blees på ett ytterst brutalt sätt av tre GPU-män, och hans senare öden äro obekanta. Vissa rykten veta förtälja, att han skulle befinna sig i Uraltrakten i Ryssland. Kort efter det tysk-ryska kriget utbröt den 22 juni 1941 ökades misstänksamheten hos de på orten befintliga ryska trupperna och de politiska förhållandena skärptes i alla avseenden. Varje bildad person betraktades av dem med misstänksamma blickar och det ena GPU-förhöret följde efter det andra. Den 24 juni samma år blev undertecknad avskedad från skolföreståndarebefattningen och några dagar senare hann jag i sista minuten löpa till skogen, innan ryssarna kommo för att arresteras mig. I skogen vistades jag ända tills tyskarna kommo och befriade svenskbygden i slutet av augusti månad. Skolföreståndarebefattningen överlämnades åt en estnisk fröken.

I juni månad lade ryssarna beslag på skolans bil, radioapparat och häst. Alla arbetare mobiliserades, så att det på hösten inte fanns en enda av de människor kvar, som börjat arbetet på våren.

När tyskarna i slutet av augusti månad befriade skolan från bolsjevikerna och införde lag och ordning i landet, blev undertecknad ånyo föreståndare på Birkas. Det var emellertid ingen lätt sak, att ställa tillrätta den ordning, som rådde på skolan. En hel del av skolans inventarier hade under sommaren gått förlorade. Hälften av allt stråfoder och spannmål hade förstörts genom kriget, varför en hel del djur måste säljas, och då det var ytterst svårt att erhålla något nytt i inventarieväg, måste skolan under det sistlidna

skolåret arbeta under synnerligen svåra förhållanden. Därför har inte heller Birkas under de sista två åren kunnat vara vad det borde vara, men vi lärare här ha försökt att göra vårt bästa och kunna glädja oss över, att vi trots de svåra tider, som varit, ha kunnat hålla skolan vid liv.

Alltsedan skolan övertogs av staten den 1 sept. 1940 har den finansierats av Länsstyrelsen i Hapsal. Penningmedlen ha varit rätt knappa, men då det inte i desså tider går att köpa allting, som behövs, ha de i regel räckt till.

Om Birkas emellertid skall kunna bli det, som dess grundläggare en gång tänkt att det skulle vara för Estlands svenskbygd och kunna ge åt estlandssvenskarna den utbildning de behöva, så måste en grundlig reparation och tillbyggnad företagas. I det tillstånd, som skolan nu befinner sig är det omöjligt att arbeta i längden. Skolan borde egentligen ombildas till en två-årig jordbruksskola, så att den estlandssvenska ungdomen kunde erhålla en gedigen utbildning i sin modernäring jordbruket.

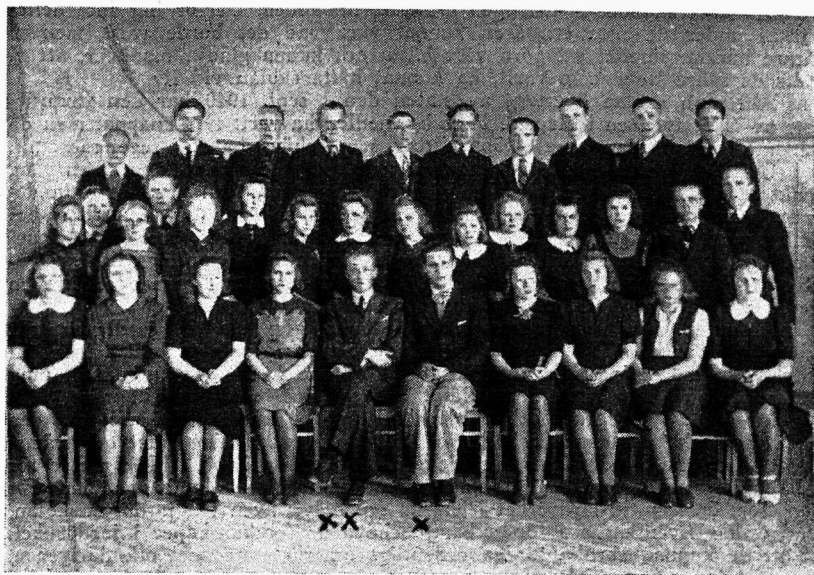
Alltsedan skolan omorganiserades från folkhögskola till jordbruksskola har man då och då hört röster höjas för, att den skulle ombildas igen till folkhögskola. Det är visserligen riktigt, att estlandssvenskarnas allmänbildning behöver höjas, men vi veta samtidigt, att estlandssvenskarna till minst 70% livnära sig av jordbruk, och fördenskull är det säkert viktigare, att den estlandssvenska ungdomen erhåller en fullständig utbildning först och främst i det fackämne, jordbruket, som de senare skola leva på. Möjligheter för erhållande av högre allmänbildning än vad folkskolarna kunna ge, finns för den som önskar vid läroverket i Hapsal och delvis även vid jordbruksskolan. Vad estlandssvenskarna i första hand behöva är fackkunskaper i jordbruket, så att de kunna bebruka jorden ordentligt och sköta hemmet och därigenom skapa sig en tryggad ekonomisk ställning i samhället. Först då kan befolkningen börja trivas och känna sig hemmastadd och älska sitt fosterland och den egna härden.

Det största fel, som hittills begåtts i svenskhetsarbetet, har varit, att man lagt ganska liten vikt vid att befrämja intresset för jordbruket och höja bondens ställning, utan man har i stället försökt höja allmänbildningen genom att få så många elever som möjligt till gymnasiet och mellanskolan. Följden därav har varit, att varje ung estlandssvensk, som fått mera bildning, sökt sig bort från sin magra och fattiga hembygd till staden eller annanstans i världen.

Birkas uppgift borde således bli att öka kunskaperna hos den svenska ungdomen hur den skall bebruka jorden och sköta hemmet samt väcka intresset för den svenska kulturen och det svenska språket.

* * *

**Ännu vill vi värna vårt odalarn
och stå som förpost i tidevarv!**

*Svenska lärare och elever vid gymnasiet i Hapsal våren 1942
(× Fil. mag. A. STENHOLM, ×× mag. E. LAGMAN)*

Det svenska gymnasiet i Hapsal

Av mag. E. LAGMAN

Under de dagar, då frihetskampen satte Estlands folk på det hårdaste prov, när bolsjevikerna stodo utanför Reval, utkom det första numret av den lilla svenskspråkiga tidningen „Kustbon“, vilken under tvenne årtionden skulle komma att spegla den estlandssvenska stammens kulturella strävanden. De män, som då stodo främst i ledet under den nationella kampen, äro nu borta — flera av dem ha fallit offer för den bolsjevistiska pesten. Men när jag för någon tid sedan bläddrade igenom ett par äldre årgångar av „Kustbon“, var det som om dessa män igen stått levande inför mig och förtäljt mig om de strider de fått utstå och om det hopp, som burit dem genom motgångarna. Hos dessa män föddes redan tidigt tanken på ett estlandssvenskt läroverk. Men ur „Kustbons“ spalter kan man också tydligt utläsa, hur absurd denna tanke föreföll många. Ett svenskt läroverk i Estland! Det var ju blott en illusion! Och vad skulle de fåtaliga svenskättlingarna, jordbrukarna och fiskar-

na med ett gymnasium? Skulle de ej kunna sköta sin jord utan läroverksutbildning, räckte det kanske ej med Birkas folkhögskola?

Trots detta tog tanken alltmer fast form, och slutligen sågo de gamla kämparna sin dröm föverkligas: hösten 1931 möjliggjorde en donation av konsul Bökman och ett anslag av den svenska staten öppnandet av ett privatgymnasium i Hapsal för estlandssvenska barn. Fem år skulle gå, innan den första studentklassen utdimitterades, och under denna tid skulle det nya läroverket genomgå sitt eldprov. Det gällde att hålla skolan flytande ekonomiskt. det gällde att anskaffa lärare och läroböcker från Sverige och sist men ej minst gällde det att få gymnasiet „att växa in“ i de konservativa böndernas och fiskargubbarnas medvetande.

Skolan inrymdes i samma hus som det estniska läroverket i Hapsal och den fick även med detta gemensam rektor — den slipade skolmannen och svenskvännen Anton Üksti. Från Sverige kom fil. mag. Torsten Svensson, vilken fick ta hand om undervisningen i de flesta ämnena. För elevernas utbildning i umgänges- och sällskapslivet — icke den minst betydande uppgiften — stod gymnastiklärarinnan finlandssvenskan fru Helga Bles. I hennes hem inövades folkdanser, körsånger och levnadsvett.

Hösten 1932 kom gymnasiets andra klass. Elevantalet belöpte sig då redan till omkring 30. Nästa år kom ännu en klass till, och det lilla Hapsal började då verkligen göra intryck av „estlandssvenskarnas huvudstad“. Samma höst efterträddes mag. T. Svensson av mag. Harald Svensson och denne fick nästa år till kollega mag. Sven Boräng. När våren 1936 den första studentklassen stod i begrepp att lämna läroverket, hade den sammansmält till elva ynglingar och ungmör. Men dessa hade under de fem åren undergått en grundlig metamorfos. Av de luggslitna och försagda barn, som kommit från landsbygden till första klassen, hade det blivit intelligenta och självmedvetna unga män och kvinnor. Deras examen blev en glädjefest och en stor dag i stammens historia. Till den högtidliga slutakten hade kommit illustra besök från såväl Estlands fyra hörn som från Sverige. På dagen för avslutningen lotsade de svenska skolpojkarne Se-Fyrs flygmaskin i land nere vid badstranden och festligheterna filmades. Wormsögummor i nationaldräkt och stadiga bönder från landsbygden sågo häpna och rörda, hur deras pojkar och flickor voro den medelpunkt, omkring vilka allt detta rörde sig. Och så sände konsul Bökman, Riksföreningen och rektor Üksti jämte de svenska lärarna för första gången ut sina skyddslingar till de väntande värven och kampen i livet.

Nästa år ändrades med den nya skolstadgan läroverkens struktur. Från folkskolans fjärde klass kom man in i progymnasiets första och efter avslutning av dettas femåriga kurs kom man in i det treåriga gymnasiet. De tvenne svenska klasser, som då funnos kvar av det tidigare svenska gymnasiet — IV-an och V-an — fingo emellertid sluta enligt den gamla ordningen. År 1938 utdimitterades den sista klassen av det ursprungliga läroverket och nu voro endast tvenne klasser i progymnasiet kvar. Från och med år 1934 hade man nämligen öppnat ny klass varannan höst.

Under de gångna åren hade det svenska läroverket redan hunnit konsolidera sin ställning. De ekonomiska svårigheterna voro till största delen övervunna. Under de sista läsåren hade man haft trenne rikssvenska lärare, mag. Boräng med fru och mag. Adolfsson. De strider, som de svenska skolpojkarne fingo utkämpa för att hävda sin rätt äro kanske ej mindre beaktansvärda än allt det andra. De kraftiga grabbarna från landet, vilka från sina tidigaste år vant sig att sätta hårt mot hårt, när de bröto mark och togo nappatag med höststormarna på havet, visste att ge svar på tal, så att det kändes, när någon översittare försökte topprida dem. Inom skolan var ordningen god, och

rektorn såg sig ibland föranlåten uppmana eleverna att ta svenskarna till förebild i fråga om hyvsat uppträdande. Som elevmaterialet sovrades väl, kom den svenska skolan även i andligt hänseende att hävda sig.

De tre första studentklasserna utgävo även före avslutningen en egen årsskrift, i vilken man återfinner bilder från skolans verksamhet ävensom litterära försök.

De svenska studenterna drogo ut för att skapa sig en ställning i livet. Flera hamnade vid universitetet i Dorpat, andra inträdde i pedagogiska seminariet i Reval, andra åter togo sig över till Sverige för att där fortsätta sin utbildning, medan till slut en del sökte sig anställning.

Det nya gymnasiet fick snart en inhemsk lärare i mag. Alexander Berggren, vilken härstammade från Wormsö och tagit sin examen vid Åbo akademi. Det var han och mag. Adolffson, vilka under tiden strax före bolsjevikernas intåg hade hand om de svenska elevernas fostran. Magisterparet Borång hade tidigare lämnat Estland. Julen 1939, när Estland redan vimlade av rödarmister, avreste den siste rikssvenske läraren från Hapsal, säkerligen icke utan en hemsk aning om det som förestod de så ofta prövade folken inom Estlands gränser.

Nu gällde det att utröna, om gymnasiet kunde bära sig utan yttre hjälp. Till lärare i modersmål och historia kallades undertecknad, som då var student i Dorpat. Redan tidigare hade emellertid estniskan inkräktat på undervisningen. Nu var redan över hälften veckotimmar i estniska lärares händer. Skolan kunde knappast kallas ett svenskt gymnasium mera. Det var något slags blandskola, där man läste några ämnen på svenska. Under den bolsjevistiska tiden sammanslogs det svenska läroverket med det estniska och existerade vidare endast i form av ett par parallellklasser, vilka skulle ha svenskan som undervisningsspråk, men där undervisningen dock fortfarande visade en tendens att helt och hållet förestniskas. Bolsjevikerna foro illa fram med bl. a. biblioteket, i vilket nu hundratals volymer saknas.

Den röda terrorn sopade bort de flesta av estlandsvenskarnas ledande män och bland dessa var även gymnasieläraren magister Berggren. Efter tyskarnas ankomst tycktes det omöjligt att återkalla det svenska läroverket till liv, då det helt och hållet saknades svenska lärarkrafter. Ingen visste, var den andre fanns. Man hade ej reda på vilka som fallit offer för terrorn eller vilka som lyckats fly och gömt sig i skogarna. Av tidigare svenska lärare fanns endast kristendomsläraren Hj. Pöhl och undertecknad, som under den kommunistiska tiden varit bosatt i Reval och sedan under krigsmånaderna hållit sig undan i träsk och moras, kvar. Då uppträdde även fil. stud. Anders Stenholm, vilken under kriget grävt ned sig i en jordhåla och sålunda lyckats undkomma. Denne stod då i begrepp att avsluta sina studier men åtog sig i stället undervisningen i naturvetenskapliga ämnen i de eventuella svenska klasserna vid Hapsals gymnasium.

Rektor L. Jüris, som efterträdde A. Üksti (denne deporterades av bolsjevikerna i juni 1941) tog sig an frågan om de svenska klasserna, och dessa öppnades också vid läsårets början.

Det svenska gymnasiet som sådant finns alltså ej mera. I de tre svenska klasserna sker undervisningen till tre fjärdedelar på estniska. Det är otänkbart, att en kulturell självverksamhet under dessa förhållanden skulle kunna utvecklas. Det är ej möjligt att skapa en solid skolanda, när föreståndaren ej förstår svenska och ej äger insikter i svensk tanke och svenskt kulturliv. Detta är ej en förebråelse mot vederbörande, som uppvisat det största nit och den största förståelse omständigheterna medgivit. Nej, jag vill endast konstatera ett faktum.

Trots detta har kanske aldrig den nationella medvetenheten hos de

Intryck från min resa till Tyskland

Av kantorn *A. NYMAN*

Den 6 november — konung Gustav Adolfs dödsdag — firas av svenskarna i hela världen. Det är minnet av Sveriges störste konung, som förenar svenskarna i alla världsdelar. Också vi estlandssvenskar hava var och en på sin ort år efter år troget ihågkommit den store konungen och troskämpen. Ryssarna, som på sommaren 1940 ockuperade Estland, förbjödo oss naturligtvis att fira denna alla svenskars dag, emedan kommunismen inte erkänner några traditioner samt vanhelgar och bryter ned ett folks andliga kultur. Efter tyskarnas inmarsch i Estland hava vi svenskar emellertid åter kunnat upptaga firandet av Gustav Adolfs minne. Det var egentligen denna omständighet, som gav anledning till min resa till Tyskland, om vilken jag i det följande skall berätta. Ärligen ha svenskar från skilda delar av världen den 6 november mötts vid Lützen — platsen där konung Gustav Adolf stupade. Tack vare de tyska myndigheternas goda förståelse för den svenska saken, blev det möjligt för estlandssvenskarna

svenska gymnasisterna blomstrat mer kärnsund än nu. De hårda tiderna ha skärpt vaksamheten. Det är bara att hoppas, att läroverket inom den närmaste framtiden kommer att återupprättas i sitt forna skick. I år har redan en gåva av oskattbart värde lämnats de tre klasserna — nämligen nya läroböcker i alla ämnen. Men dessutom vänta icke blott elever och lärare utan även befolkningen ute i bygden på den renässans inom skolans struktur, som skall låta Svenska Gymnasiet i Hapsal återuppstå.

att i år för första gången sända representanter till nämnda plats. Jag blev av kyrkorådet på Nuckö utsedd till representant för Nuckö kommun.

Resan anträdde från Reval på kvällen den 1 oktober med tåg via Riga till Berlin. Till Riga ankommo vi på morgonen följande dag, varifrån resan efter ett kort uppehåll fortsattes. I dagningen följande morgon passerade tåget den tyska gränsen, just lagom för att vi med egna ögon skulle kunna se det land, som just nu kämpar och blöder för vår och hela Europas framtid. Här saknas fullständigt Estlands skogar och sumpiga slätter. I stället mötes ögat av bördiga och väl odlade åkerfält. Plogen har förvandlat kärr och mosse till åker. Varje tumsbredd av den tyska jorden är odlad. Uppe på höjder, nere i dalar och inklämda mellan floder och sjöar ligger fälten systematiskt och smakfullt ordnade. Boskapen består uteslutande av rasdjur.

I Tyskland finns det inga hyar. Så ter det sig åtminstone för en estlandssvensks öga, som är vant att dagligen se sin kära hembygds grä eller rödmålade stugor ligga spridda på slätter och i skogar. En tysk by består till övervägande del av vita stenhus, systematiskt placerade och omgivna av fruktträd, täppor och häckar. Hela Tysklands landsbygd åter speglar renlighet, ordning och målmedveten arbetslust.

Ju närmare Berlin vi kommo, desto vackrare blevo boningshusen och byarna. Var Berlin egentligen börjar, är för en främling svårt att avgöra. Flera tiotal kilometer utanför själva huvudstaden börjar en vacker villastad, som senare liksom smälter ihop med själva Berlin.

Väl ankomna, kunde vi inte undgå att lägga märke till renligheten i denna storstad. En gata i Berlin ter sig på ett helt annat sätt, än dessa vi äro vana att se i vårt hemland. Vilken trängsel, vilket myller av människor och fordon — tåg och spårvagnar, som fara under jorden, på marken och i luften. Alla ha bråttom.

På morgonen den 6 november anträdde vi resan från Berlin till Leipzig med snälltåget Berlin—Rom—Aten. Efter 1 timme och 20 minuter voro vi framme. Vi hade på denna tid tillryggalagt en sträcka på 165 km. I Leipzig blevo vi inkvarterade på hotell Astoria, där vi äto en välsmakande middag. Efter middagen fortsatte vi resan med buss till Lützen — det egentliga målet för vår färd. På torget i Lützen sammanträffade vi med representanterna från Sverige, Finland och en del tyska organisationer, vilka alla rest hit för att högtidlighålla den Svenska dagen. Bland gästerna från Sverige må nämnas ärkebiskop Eidem. Härifrån vandrade sällskapet med orkester i spetsen ut till det ca 2 km. utanför staden belägna Gustav-Adolf-kapellet — platsen där konungen stupade: Här förrättade ärkebiskop Eidem en kort gudstjänst, varefter följde kransnedläggning på den s. k. Schwedenstein. För första gången i historien blev här en krans nedlagd från estlandssvenskarnas sida. Prosten Hjalmar Pöhl höll ett kort anförande om dagens betydelse samt nedlade kransen. Schwedenstein blev formligen inbäddat i kransar från skilda organisationer. När denna vackra ceremoni slutat, återvände vi till Lützen, där svenska konsuln i Leipzig bjöd på kaffe och middag. Fram emot kvällen reste vi med buss tillbaka till Leipzig, där vi övernattade på hotell Astoria för att nästa morgon fortsätta med tåg till Berlin.

I Berlin hade vi nu några dagar på oss att närmare bese denna vackra storstad. Till en början besågo vi akvariet, där det är envar möjligt att lära känna fiskar och vattendjur från alla världens hav. Zoologiska trädgården lämnade ett mäktigt intryck. Mitt in i storstaden stöter man på ett stycke konstgjord men dock vild natur, som är anpassad efter de många invånarnas från djurvärlden fordringar. Åskådaren känner sig obetydlig

och mindervärdig inför denna storslagna vildhet. Tigern är skild från åskådaren endast genom ett brett vattenfyllt dike. Hänförande vacker var också föreställningen på Scalateatern, som verkade som en blick in i en annan värld. Under vår vistelse i Berlin besökte vi också den okände soldatens grav vid Unter den Linden. Den var liksom Schwedenstein inbäddad i kransar.

Under en av dagarna företogo vi en utflykt till Potsdam. Här besågo vi Fredrik den Stores sommarresidens Neues Palais — Nya slottet, som har bibehållits i sitt forna skick. Det är ett praktfullt exempel på forna dagars pomp och ståt. I Potsdam finns det också flera andra historiska byggnader, som vittna om forna dagars högt stående byggnadskonst. Bland dessa må främst nämnas slottet Sanssouci.

Före avresan från Berlin blevo vi i tillfälle att bese några av denna stads största varuhus. I Tyskland finns det ingen brist på varor. All försäljning sker naturligtvis enligt ett visst system, vilket ju också är den rätta lösningen i krigstid.

Man får ibland höra personer undra över, hur det egentligen förhåller sig med maten i Tyskland. Brist på matvaror råder icke. Här har man lagt mycket större vikt vid grönsaksodlingen än hittills varit fallet hos oss. Grönsakerna intaga en framstående plats på matsedeln. Detta beror inte på, att det skulle råda brist på andra näringsmedel, utan på att man här har lärt sig inse grönsakernas näringsvärde och stora vikt vid folkförsörjningen.

När ryssarna kommo till Estland, frågade de förgäves, var den arbetande befolkningen fanns. Samma fråga ställer sig säkert många främling, som kommer till Tyskland. Man möter ju endast välklädda, snygga och hövliga människor. Det är bildningen, målmedvetandet och arbetsglädjen, som satt sitt spår i det tyska folket.

Efter fem dagars lärorikt uppehåll i Berlin anträdde hemresan. Som den skarpaste kontrast mot ett folks enhälliga uppbyggnadsarbete, avtecknade sig kommunisternas förstörelseverk i Riga, där vi voro tvungna att göra några timmars uppehåll under väntan på nästa tåg, som skulle föra oss hem till Estland.

* * *

**„Vad fäder gjort i smått och stort
har lämnat riklig skörd.
Hur ödet än sin linje drar,
vi minnas det, som en gång var.
Och nu framåt i fädrens spår
mot ljus och lycklig vår.“**

(Ur „Ekön från österled“)

Resentryck från Tyskland

Av kantorn
JOH. LINDSTRÖM

Sitter i kommunalhuset en tisdag och försöker på bästa sätt tillfredställa folksmassan omkring mig, som den här gången inte är så fåtalig. När jag som bäst sitter fördjupad i mitt arbete, får jag en påringning från Reval att det blivit bestämt, att jag nästa morgon tillsammans med klockaren på Nuckö, Axel Nyman, prosten Hj. Pöhl och pastor I. Pöhl skall resa till Tyskland på inbjudan av Tysksvenska föreningen, för att som Estlandssvensk delegation för första gången närvara vid Gustav Adolfs minnesdag vid Lützen, nämligen på den plats, där hjältekonungen stupade. Resan börjar den 28 oktober 1942 från Hapsal med buss tillsammans med SS-pojkarna via Nuckö-Rikull till Reval. För att kunna resa under krigstid fordras vissa formaliteter, och allt detta var klart på två dagar. Den 1 november resa vi från Reval via Rujena (Ruhja), Riga, Königsberg till Berlin. Vi äro framme den 4 november på kvällen, alltså efter ungefär 48 timmar. Själva tågresan var ju som alltid litet tröttsam, många tågombyten och tävling om sittplatserna vid övergångsstationerna, men ingenting var dock oöverkomligt. Vi veta ju att krig råder.

Framkomna till tyska gränsen, blir det genast annan fart på trafiken, mjuka vagnar också i tredje klass. Farten är uppe i över 100 km i timmen. Nu känns det bara som en vila att nästan ljudlöst susa fram. När man reser den långa sträckan på 765 km från gränsstationen Tauroggen till Berlin, ser ögat ingenting annat än bara kultiverad mark. Ända upp till 50 m. höga

kullar äro besädda. Här och där ser man trevliga små bysamhällen med vitrapade väggar och röda tegeltak, alla byggda efter samma mönster och ordnade i rader utefter bygatorna. Vi riktigt undrade, hur var och en känner igen sin gård, då husen äro så lika varandra. Alla landsvägar äro kantade med träd, i många fall med päronträd.

Berlin har, om jag minns rätt, fem stora järnvägsstationer. Till en av dessa foro vi, nämligen till „Zoo“. Att för första gången hamna i en miljonstad känns som att vara en droppe vatten i ett stort världshav. Tåg komma och gå nästan jämt. I själva staden förmedlas trafiken av U- och S-banor jämte spårvagnar och bussar. U-banan går kors och tvärs under hela staden, alltså nere i jorden. S-banan går i jämnhöjd med andra våningen på husen, alltså uppe i luften. Spårvagnarna och bussarna gå som vanligt på marken. U-och S-banorna bestå av 10—15 vagnar i varje tåg och drivas elektriskt. Varje minut passerar ett tåg stationen. Allt fungerar som ett urverk.

Den 5 november har Tyskvenska Föreningen festmiddag för de inbjudna gästerna. Bland gästerna befinna sig många höga personer såsom prinsar och andra. Den 6 november på morgonen reser delegationerna via Leipzig till Lützen, vilket ligger närmare 200 km från Berlin, för att fira hjältekonungen Gustav Adolfs 310 års dödsdag. Klockan 15.00 tåga delegationerna jämte ett par hundra åskådare med musik från torget i Lützen ut till själva platsen, där hjältekonungen stupade. Denna plats ligger ungefär 2 km utanför staden. Intill själva Svenskstenen, som den kallas, ligger ett litet kapell, som just blivit uppfört för detta ändmål. Här hålles nu en kort gudstjänst med tal av Sveriges ärkebiskop Eidem på svenska och tyska samt av en högre tysk prästman på tyska. Därefter förrättas kransnedläggningen. För första gången nedlägga estlandssvenskarna en krans som ett tack till hjältekonungen för hans stora gärning till mänsklighetens fromma. Den 7 november på förmiddagen äro vi åter framme i Berlin, där bland annat Riksdagshuset, Krigsmuseet, Den okände krigarens grav, Kejsar Vilhelms slott, akvariet, Djurgården samt i Potsdam 30 km utanför Berlin gamla kejsarslotten med sina stora parkanläggningar o. s. v. beses. Alltsammans är mycket vackert. Livet i själva Berlin vet inte av något krig. Folk går fint klädda, äter god mat, dricker sitt öl, allt är som det skall vara. Det enda som märks är punktsystemet, men det är inte bara punkter som utdelas, utan det finns också gott om alla slags varor att få mot dessa punkter.

Söndagen den 8 november 1942 äro vi inbjudna till prästinvigningen i Svenska kyrkan i Berlin, vilken förrättas av ärkebiskop Eidem, där bland annat rikssvenska, norska danska och estlandssvenska präster assistera.

Avresan från Berlin anträdades på kvällen den 11 november. Efter smärre tågförseningar i Litauen och Lettland komma vi fram till Reval den 15 november, nöjda och glada och på samma gång tacksamma mot Tyskvenska Föreningen i Berlin och alla andra som ordnat och styrt om vår resa, så att den inte blott blev en tanke utan verklighet.

Fältpostbrev från Sennheim

Sennheim — vad är det, var ligger det? Jo, Sennheim är en skola, där det tyska „Waffen-SS“ utbildar de frivilliga förbanden från Skandinavien och Holland inte blott i militära ämnen utan även i sociala och politiska. Det ligger i Vogeser-bergen i Elsass inte långt från den gamla fransk-tyska gränsen i en vacker bergstrakt, omgivet av små pittoreska byar, stora välskötta gods och vinodlingar.

Redan på den tiden, då striden stod om Wormsö, hade dr Lienhard lovat, att de, som hade lust och voro villiga att hjälpa till med det stora återuppbyggnadsarbetet i den estlandssvenska hembygden, skulle få lov att komma till Tyskland för att få riktigt ordentlig utbildning. Vi voro flera, som gärna ville vara med om en sådan uppgift och gärna skulle velat resa med detsamma, men det var mycket att ordna först.

Våren och sommaren gingo under hårt arbete i jordbruket och fisket och dr Lienhard måste skaffa resetillstånd och ordna så att skolan kunde ta emot ett större antal pojkar härifrån. Under tiden var det nog många av dem, som först varit ivriga, som nu började tveka och ängslas. Man hade ju hört så många rykten. Det brukade visst gå ganska hårt till på en sådan där skola. Och så skulle man vara tvungen att lämna det kära hemmet och de lugna förhållandena i hembygden för att ge sig ut i det fullkomligt okända, vem vet för hur lång tid — man kunde aldrig veta, om det var sant, som sades till en — och vad som skulle kunna hända en därborta.

Hur det nu var, så anmälde sig ändå många fler, än dr Lienhard hade beräknat, när han i mitten på oktober höll upprop. Han hade lyckats ordna med platser för ett 30-tal pojkar, men fick i sista stund ordnat det så, att 50 kunde få resa.

Vi voro alltså några dussin pojkar från Rikull och Nuckö, Wormsö och Odensholm, som äntligen stodo inför det stora äventyret.

Vi hade en vacker resa, fastän vi fick byta tåg sju gånger. Över Dresden och Leipzig gick den, genom fagra bygder och storartade industriäntläggningar.

Här i Sennheim ha vi det utmärkt bra och vi ha redan efter 3 veckor hunnit lära oss mycket mera i vissa ämnen, än vi någonsin förut gjort i hemmet, skolan eller militärtjänsten. För oss några stycken, som redan tjänstgjort i estniska armén, är den militära utbildningen här ganska lätt. Vi hade hoppats att få svensktalande lärare, vilket också från början var förutsett, men dessa voro så när som på en inkallade, så vi ha i stället tyska lärare. Det är litet svårt med språket ibland, men några av oss kunna ju tyska något så när förut, så vi få hjälpa de andra och nu går det redan riktigt bra för oss alla att förstå.

Tre gånger i veckan ha vi sport och varje lördag ha vi tävlingar, där alla skolans elever deltaga. Här äro ju elever från nästan alla skandinaviska länder och även från Holland och många, som äro mycket mera tränade än vi, men vi blevo verkligen stolta, när vi förra lördagen segrade i hinderöfning.

Vi ha också haft skjutövningar både utan och med skarp ammunition, varvid vi estlandssvenskar stodo oss ganska bra i konkurrensen. Så småningom skola vi även ha fältskytte uppe i bergen. För övrigt få vi undervisning i allmän historia samt i ärfthhets- och raslära.

Hela dagarna gå fyllda av arbete och studier från morgon till kväll. Man har minsann inte mycket tid över till privata intressen, såsom brevskrifning och sådant, men vi trivas utmärkt allesammans och ha det väldigt trevligt i vår estlandssvenska avdelning. Sång och musik uppskattas högt och vi sjunga ofta under arbetet, så går det dubbelt så lätt.

Första söndagen här hade vi en härlig utflykt till en liten vacker bergsby här i närheten, som heter Krüt och dagen därpå gingo vi till grannbyn Thann. Vi skola också få besöka ett stort mönstergods, S:t Andreas, som ligger inte långt härifrån och där vi skola få bese alla anläggningarna. Det skall bli mycket intressant.

Några av oss ha redan rest med Ivar Stahl till Braunschweig för att där genomgå en extra Gebietsführerschule; så att när vi komma hem igen äro vi verkligen beredda att med liv och lust taga itu med ett ordentligt återuppbyggnads- och organisationsarbete, och så småningom skapa vår egen estlandssvenska hembygd till ett mönster för många.

Vi sluta nu vårt brev med ett varmt tack till dr Lienhard, som gav oss möjligheten att få komma hit och lära oss så många nyttiga ting. Skolan slutar nu den 14 december och vi komma nog att lämna den med saknad, men också i glädje över, att vi nu blivt beredda att börja göra vår insats för att upprätthålla och ge nytt liv åt vår hembygds gamla traditioner.

**I långa led de gråa kämpar tåga
med blicken riktad mot ett framtidsmål.
För folkens frihet de i kamp sig våga,
och solen leker på det blanka stål.**

Aiboland.

Där stiger ur havet en stenig kust,
Och barrskogen står intill sjön.
Där lever min längtan, där lever min lust.
På den gamla, sägnrika ön!
Ja leve Du Wormsö, Gud signe Din strand!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!

Som vikingaskeppen rider på våg
Står Rågö i havets strid,
Och Odins urgamla holm jag såg
Över Torsgrundens skummande vidd.
Stå fast i tidernas böljor och brand,
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!

Uppal och Korkis, vi glömmet ej er,
Ej Rikullvelds stränder och hamn.
Och Nuckö, det säges, har slid' och har svärd.
Låt det vara vårt hedersnamn!
Ty svärdet är tecknet på friboren man!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!

Och Nargö främst uti fylkingen går
Till värn om vårt odalarv.
Och Runö, så fager som ljustaste vår,
Står stött genom tidernas varv!
Vi vinner vårt land, står vi enig' i band!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!

I landet vittnar mång' urgammal sägn
Om en aldrig vilande kamp,
Om ödet som slog våra hem och hüggn
Med blodiga härskarors tramp!
Än strider vi livsstriden man för man!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!

*Vår kärlek till landet låt spira och gro,
Den följer vart bo och var båt,
Mellan fränderna låt oss byggå en bro.
Följa Narvåkonungens dåd!
Höj flaggan! Stå samman nu hand i hand!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!*

*Här ha vi levat i tusende år,
Röjt bo med plog och med järn.
Här vann vi vår seger, här fick vi ock sår.
Dock än står vårt odalvärn!
Vi vill hävda den rätt, som vi en gång vann!
Hell Dig, Du mitt älskade Aiboland!*

*„Det språk, som far och mor oss lärt,
det må vi hålla dyrt och kärt
i nöd och lust, i skratt och gråt.
Det språk som vi från fädren iått,
det är vår högsta arvelott
å livets pilgrimsstråt.*

(Ur dikten „Modersmålet“ av E. Pettersson)

Förteckning över nordiska namn

A.	Augusta	Edla	Frideborg	Hildegard
Adam	Aurora	Edmund	Fritjof	Hilding
Adele	Axel	Edvard		Hillevi
Adolf	B.	Edvin	G.	Hilma
Adrian	Barbro	Eleonora	Georg	Hjalmar
Agata	Beata	Elias	Gerda	Holger
Agda	Bengt	Elin	Gerhard	Holmfrid
Agne	Bernhard	Elisabet	Germund	Hugo
Agnes	Berta	Elof	Gertrud	Hulda
Aina	Bertil	Elsa	Gottfrid	Håkan
Albert	Birger	Emil	Gotthard	I.
Albertina	Birgitta	Emilia	Gudmund	Ida
Albin	Björn	Emma	Gudrun	Inga
Alexander	Blenda	Enar	Gunborg	Ingeborg
Alexandra	Bo	Engelbrekt	Gundel	Ingegerd
Alexis	Botvid	Erik	Gunhild	Ingemar
Alf	Bror	Erland	Gunnar	Ingemund
Alfhild	Brynolf	Erling	Gustav	Ingrid
Alfred	Börje	Ernst	Gustava	Ingvar
Algot	C.	Esbjörn	Göta	Isabella
Alma	Cecilia	Eskil	Göte	Ivar
Alrik	Charlotta	Ester	H.	J.
Alvar		Eugen	Halvard	Jakob
Amalia	D.	Eugenia	Hanna	Jenny
Amanda	Dagmar	Eva	Hans	Jesper
Abjörn	Dagny	Evert	Harald	Joel
Anders,	Daniel	F.	Hedvig	Johanna
Andreas	Disa	Fabian	Helena	Johannes
Anna	Dorotea	Fanny	Helge	Julia
Anselm	E.	Felix	Helga	Julius
Ansgar	Ebba	Ferdinand	Helmer	Justina
Anton	Ebbe	Fingal	Hemming	Justus
Anund	Edit	Flora	Henning	K.
Arne		Folke	Henrik	Karin
Arnold		Frans	Herbert	Karl
Artur		Fredrik	Herman	
Arvid		Fredrika	Hilda	
Astrid		Frida		
August				

Karolina
Katarina
Kjell
Klara
Klas
Klemens
Knut
Konrad
Kristian
Kristina

L.

Lars
Laura
Lennart
Leo
Linnea
Lovisa
Lucia
Ludvig
Lydia

M.

Magnhild
Magnus
Malin
Malte
Manfred

Margareta
Maria
Marianna
Marta
Martin
Matilda
Mattias
Maurits
Monika
Märten
Märta

N.

Nanna
Nikolaus
Nils

O.

Olivia
Olof
Oskar
Ottilia

P.

Paulina
Paul
Per

R.

Ragnar
Ragnhild
Ragnvald
Regina
Reinhold
Richard
Robert
Roland
Rolf
Rosa
Rudolf
Rut

S.

Selma
Seved
Sigfrid
Sigmund
Signe
Signhild
Sigrid
Sigurd
Sigvard
Sixten
Sofia
Stella
Sten

Sune
Svante
Svea
Sven
Sverker
Sylvester
Sylvia
Sören

T.

Tage
Tekla
Teodor
Teresia
Tomas
Tora
Torbjörn
Torborg
Tord
Tore
Torgny
Torkel
Torsten
Ture
Tyko
Tyra

U.

Ulf

Ulrik
Ulrika

V.

Valborg
Valdemar
Valentin
Valfrid
Valter
Vega
Vendla
Verner
Viktor
Viktoria
Vilhelm
Vilhelmina
Viola
Virginia

Y.

Yngve

Å.

Åke

Ö.

Östen

Teckenförklaring.

☉	Nymåne	☽	Fullmåne
☾	Första kvarteret	☽	Sista kvarteret

Mått och vikter.

Längdmått.

- 1 mil = 7 verst.
- 1 verst = 500 famn. = 1066 meter (m) 54 centimeter (cm) 5 millimeter (m/m).
- 1 famn. = 3 arschin = 2 m 13 cm.
- 1 arschin = 16 verschok = 28 tum = 71 cm.
- 1 fot = 12 tum 30 cm 4 mm.
- 1 tum = 10 linjer = 2 cm 5 mm.
- 1 aln = 21 tum = 53 cm.
- 1 kilometer (km = 1000 m = 469 famn.
- 1 meter = 100 cm = 3 fot 3½ tum.
- 1 engelsk mil (knop) = 1¼ verst = 1854 m.
- 1 svensk mil = 10¼ verst.

Vikter.

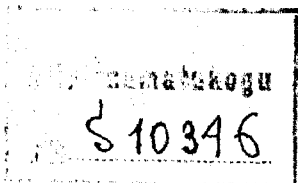
- 1 pud = 40 skålpund (mark) = 16¼ kg.
- 1 skålpund = 32 lod = 409½ gram.
- 1 lispond = 20 skålpund = 8¼ kg.
- 1 kilogram = 1000 gram. = närmare 2½ skålpund.
- 1000 kilogram = 1 ton.

Rymdmått.

- 1 tschetvert = 8 tschetverik = 199½ liter.
- 1 tschetverik (halvbytta) 8 garnits = närmare 24 liter.
- 1 fat = 40 vedro (ämbar) = 492 liter.
- 1 vedro = 10 stop = 12½ liter.
- 1 stop = 4 kvarter = 1²/₆ liter.
- 1 hektoliter = 100 liter = 81¼ stop.
- 1 liter = 100 centiliter = ²/₅ stop.

Ytmått.

- 1 kvadrat (□) verst = 104¹/₆ dessätin = 103¾ hekt.
- 1 dessätin = 6 Tallinns vackjord.
eller 3 Livlands vackjord.
eller 2400 kvadr.-famn.
eller 1¼/₁₀ hektar.
- 1 bore (bol) = 12 dagsjord.
- 1 tunnland = 4 vackjord.
- 1 hektar = 100 ar = ¹⁰/₁₁ dessätin.
- 1 kvadratmeter = 19⁰/₁₀ kv.-fot.

Rättelser:

Vid notsättningen av Odalvärnets marsch har takten förskjutits om $\frac{1}{4}$ ton.

Enligt uppdrag av prosten Hjalmar Pöhl ber jag att ovanstående rättelse intas i Årsboken och Almanackan 1943.

Tallinn, den 22 dec. 1942.

Ivar Pöhl.

På sidan 64 har vid ombrytningen 16 raden, nerifrån räknat, utelämnats: „...säkerställandet och bibehållandet av våra kulturella behov. Samtidigt uppsökte...“

S 10346